

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Branka Čander

**Strateški vidik razvoja EU in ZDA:
zunanjepolitični in ekonomski vidik**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Branka Čander

Mentor: red. prof. dr. Lojze Sočan

**Strateški vidik razvoja EU in ZDA:
zunanjepolitični in ekonomski vidik**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Strateški vidik razvoja EU in ZDA: zunanjepolitični in ekonomski vidik

Diplomsko delo govori o zunanjepolitičnem in gospodarskem razvoju in sodelovanju EU in ZDA od sedemdesetih let do danes ter ocenjuje prihodnost njunih medsebojnih odnosov. Opisan je zgodovinski razvoj institucionalizacije EU s poudarkom na enotni zunanji trgovini EU, oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike EU, vlogi EU v svetu, njeni gospodarski in trgovinski vlogi. Opisan je vpliv ZDA v svetu, tako na vojaškem, zunanjepolitičnem kot na gospodarskem področju. Analizirani so zunanjepolitični in gospodarski odnosi. ZDA je v obdobju po drugi svetovni vojni postala ekonomska in vojaška velesila. Na gospodarskem področju je EU pomemben igralec in partner ZDA. Kljub različnim pogledom transatlantski partnerici sodelujeta na več področjih, imata podobne interese in večkrat tudi skupni cilj. Na področju konkurenčnosti in vlaganja v R&D je ZDA v preteklosti močno vodila, zadnja leta pa so jo prehiteli oziroma dohiteli družbe konsenza in Nemčija, ki je v zadnjem času močno napredovala.

Ključne besede: Evropska unija, ZDA, zunanja politika, ekonomski vidik, družbe konsenza.

The strategic aspect of the development of the EU and the U.S.: foreign policy and economic aspects

The thesis discusses the foreign policy and economic development and cooperation of the EU and the U.S. from the seventies until now and evaluates the future of their mutual relations. Described are the historical development of the EU institutionalization with emphasis on the single external trade, the formation of the Common Foreign and Security Policy of the EU, the EU's role in the world, its economic and commercial role. Described is the influence of the U.S. in the military, foreign policy and economic field. Analyzed are the political and economic relations. The U.S. after World War II became the economic and military superpower. In economy the EU is an important actor and partner of the U.S. Despite different aspects the transatlantic partners cooperate in many fields, have similar interests and often a common goal. In the field of competition and investing into R&D the U.S. were far ahead in the past, but in recent years they were overtaken by consensus societies and Germany, which has recently made great strides.

Keyword: European Union, US, foreign policy, economic aspects, consensus societies.

KAZALO

1	UVOD	8
1.1	METODOLOGIJA	8
1.1.1	Predmet, cilj in struktura	8
1.1.2	Hipoteza	9
1.1.3	Metodologija	9
2	EU.....	10
2.1	PROCES EVROPSKEGA ZDRUŽEVANJA.....	10
2.1.1	Ideja.....	10
2.1.2	Institucionalno povezovanje EU	10
2.2	ENOTNA TRGOVINSKA POLITIKA	14
2.3	SKUPNA ZUNANJA IN VARNOSTNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE.....	15
2.3.1	Začetki.....	15
2.3.2	Delovanje Skupne zunanje in varnostne politike	17
2.3.3	Evropska varnostna in obrambna politika.....	17
2.3.4	Skupna zunanja in varnostna politika EU v odnosu do ZDA	18
2.4	EU V SVETU	18
3	ZDA.....	27
3.1	VPLIV ZDA V SVETU	27
4	ZUNANJA POLITIKA IN GOSPODARSTVO EU IN ZDA.....	31
4.1	INSTITUCIONALIZACIJA SODELOVANJA.....	31
4.2	ZUNANJA POLITIKA	34
4.2.1	Zunanje politične teme	35
4.3	GOSPODARSTVO	40
4.3.1	Pomen širitve Evropske unije za transatlantske odnose.....	42
4.3.2	Gospodarska uspešnost	42
4.3.3	Gospodarsko sodelovanje.....	48
5	ZAKLJUČEK.....	50
6	LITERATURA.....	52

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Evolucija razvojnih sistemov	13
Slika 2.2: Kvalitativna transformacija gospodarstev EU nasproti na znanju temelječem gospodarstvu in družbi	21

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Ocena trenutne (2006) in prihodnje (2010+) – Potencialne vloge EU v oblikovanju novega sveta, po državah in integraciji in vzvodi globalne velesile	26
Tabela 4.1: Odstotek BDP namenjenega v R&R (za leto 2008)	44
Tabela 4.2: Primerjava konkurenčnega indeksa med letom 2005 in 2010-2011	46

SEZNAM KRATIC

ASEAN	<i>Association of Southeast Asian Nations</i> (Organizacija jugovzhodnih azijskih držav)
ASEM	<i>Asia–Europe meeting</i> (Azijsko-evropsko srečanje)
ASPA	<i>American Society for Public Administration</i> (Ameriško združenje za javno upravo)
AU	<i>African Union</i> (Afriška unija)
BDP	bruto domači proizvod
BRIC	<i>Brazil, Russia, India and China</i> (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska)
CFSP	<i>Common Foreign and Security Policy</i> (Skupna zunanja in varnostna politika)
DG	<i>Directorate-General</i> (Generalni direktorat)
DVR	države v razvoju
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo
EGS	Evropska gospodarska skupnost
Euratom	Evropska skupnost za jedrsko energijo
ERM	<i>Exchange rate mechanism</i> (Mehanizem menjave tečajev)
EMU	Evropska monetarna unija
EVOI	Evropska varnostna in obrambna identiteta
EFTA	<i>European Free Trade Association</i> (Evropsko združenje za prosto trgovino)
EGP	Evropski gospodarski prostor
EVOP	Evropska obrambna in varnostna politika
ECHO	Urad za humanitarno pomoč
ECSC	<i>European Coal and Steel Community</i> (Evropska skupnost za premog in jeklo)
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i> (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
GDP	<i>Gross Domestic Product</i> (bruto domači proizvod)
IBRD	<i>International Bank for Reconstruction and Development</i> (Mednarodna banka za obnovo in razvoj)

ICC	<i>International Criminal Court</i> (Mednarodno kazensko sodišče)
IMF	<i>International Monetary Found</i> (Mednarodni denarni sklad)
IPR	<i>Intellectual Property Rights</i> (Pravice intelektualne lastnine)
NTA	<i>National Tax Association</i> (Nacionalno davčno združenje)
ODA	<i>Official Development Assistance</i> (Uradna razvojna pomoč)
OZN	Organizacija združenih narodov
SEVOP	skupna evropska varnostna in obrambna politika
STO	Svetovna trgovinska organizacija
TD	Transatlantska deklaracija
TEP	transatlantsko ekonomsko partnerstvo
TGP	toplogredni plini
TNI	tuje neposredne investicije
UL	Ustanovna listina
UNFCCC	<i>United Nations Framework Convention on Climate Change</i> (Konvencija ZN o spremembi podnebja)
ZEU	Zahodna evropska unija
ZN	Združeni narodi
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Svetovna trgovinska organizacija)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Svet se je po drugi svetovni vojni močno spremenil in z njim so se spremenila razmerja ter intenzivnost odnosov med Združenimi državami Amerike (ZDA) in Evropsko unijo (EU – European Union). ZDA, ki je obdobje po drugi svetovni vojni začela kot velesila, tako ekonomska kot vojaška, je v zadnjih desetletjih na ekonomskem področju dobila enakovrednega tekmeča in vojaško ostaja vodilna velesila. Evropa se je širila tako na vsebinskem kot geografskem področju in v obdobju hladne vojne poglobljala odnose med članicami in se usmerjala v gospodarstvo, zaradi česar je predvsem na tem področju nadoknadila zaostanek za ZDA. V zadnjih kriznih letih pa se tako ena kot druga srečujeta s podobnimi problemi. Danes transatlantski partnerici sodelujeta na mnogih področjih tako prek bilateralnih kot prek multilateralnih sporazumov. EU je sestavljena iz mnogih različnih držav z lastnimi interesi in vizijami, kar jo postavlja v nezavidljiv položaj v primerih, ko bi morala izraziti enotno mnenje, posebno v prihajajočem obdobju razvojnega konsenza.

1.1 METODOLOGIJA

1.1.1 Predmet, cilj in struktura

Predmet proučevanja diplomskega dela bo primarno zunanjepolitični in gospodarski razvoj EU in ZDA v obdobju od 1970 do danes ter ocena njunega nadaljnega razvoja in prihodnosti njunih medsebojnih odnosov.

V drugem poglavju bom opisala zgodovinski razvoj institucionalizacije EU in se podrobneje posvetila enotni zunanji trgovini EU, oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike EU, opisala bom vlogo EU v svetu in se v okviru le-te dotaknila tudi gospodarske in trgovinske vloge ter zunanjepolitične vloge. O tej bom podrobneje govorila v četrtem poglavju. V tretjem poglavju bom opisala vpliv ZDA v svetu, tako na vojaškem, zunanjepolitičnem kot na gospodarskem področju, kateremu se bom bolj posvetila v naslednjem poglavju. Četrto poglavje je namenjeno analiziranju zunanjepolitičnih odnosov ter gospodarstva. Na kratko bom pregledala zgodovino njunih odnosov in institucionalizacijo le-teh. Najprej se bom posvetila zunanjepolitičnim vidikom obeh in jih analizirala na osnovi aktualnih tem. Temu bo sledila analiza gospodarske uspešnosti in gospodarskega sodelovanja. V zaključku svojega diplomskega dela bom zavrnila ali potrdila spodaj postavljeno hipotezo.

1.1.2 Hipoteza

Sedanji razvoj in širitev EU ne bosta imela za posledico krepitev njene vloge pri določanju dinamike svetovnega gospodarstva in splošno krepitev njene vloge v svetu.

1.1.3 Metodologija

V diplomski nalogi sem uporabila primarne in sekundarne pisne vire, s pomočjo katerih sem analizirala in interpretirala tematiko svoje diplomske naloge.

2 EU

2.1 PROCES EVROPSKEGA ZDRUŽEVANJA

2.1.1 Ideja

Že v obdobju vladavine francoskega kralja Henrika IV. je vojvoda de Sully predstavil prvi načrt za oblikovanje političnega subjekta nad evropskimi državami. Z Williamom Pennom leta 1693 in posledično t. i. Pennovim načrtom je združena Evropa na papirju dobila politiko in vizijo, ki je bil na pravičnosti zasnovana razsvetljenska pobuda, s pomočjo katere bi se zagotovil trajnostni mir (Toplak 2003, 56–61). Evropa je bila v preteklosti prizorišče številnih vojn. Evropski voditelji so prišli do ugotovitve, da je gospodarska in politična združitev pravi način za zagotavljanje trajnega miru v Evropi. Churchillov govor leta 1946 je Evropi predlagal vzpostavitev strukture, ki naj bi omogočala mir in varnost. Predlagal je Združene države Evrope. Združitev in vzpon Evrope lahko uspeta le, če se vzpostavi partnerstvo med Francijo in Nemčijo, kar je bila zelo pogumna misel za tisti čas. Predlagal je vzpostavitev regionalne strukture in ustanovitev Sveta Evrope.¹ Njegova ideja je spodbudila francosko vlado, da je 1950 predlagala ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) (European Union).

2.1.2 Institucionalno povezovanje EU

Francoski zunanji minister Robert Schuman je 9. maja 1950 predstavil predlog o obnovitvi premogovne in jeklarske industrije Francije in Nemčije z namenom reševanja politične in gospodarske nestabilnosti povojne Evrope. Idejni avtor zamisli je bil Jean Monnet.² 18. aprila 1951 so t. i. Pariško pogodbo o ustanovitvi ESPJ podpisali Francija, Nemčija, Belgija, Italija, Luksemburg in Nizozemska. S tem se je začel proces gospodarskega združevanja, ki je temeljil na prosti medsebojni trgovini. S tem je bila vzpostavljena prva konkretna podlaga za postopno gospodarsko in politično združitev evropskih držav. Zaradi uspešnosti ESPJ so se odločili, da naredijo korak dalje in povežejo tudi druge sektorje svojih gospodarstev (European Union).

Leta 1957 so v Rimu to nadgradili in ustanovili Evropsko gospodarsko skupnost (EGS), kar je odprlo pot za nastanek skupnega trga in Evropske skupnosti za jedrsko energijo (Euratom).

---

¹ To se je zgodilo 5. maja 1949 s podpisom ustanovitvene pogodbe v Londonu.

² Prijel se ga je vzdevek oče Evrope.

Države članice so začele z odpravljanjem trgovinskih ovir in se lotile oblikovanja »enotnega trga«. Leta 1967 so se institucije treh Evropskih skupnosti združile in od takrat obstaja ena Komisija, en Svet ministrov in en Evropski parlament. Člane Evropskega parlamenta so na začetku izbirali nacionalni parlamenti. Od leta 1979 pa so izbrani na neposrednih volitvah,³ na katerih državljani držav članic volijo kandidata po svoji lastni izbiri (European Union).

Leta 1986 je bila sprejeta Enotna evropska listina, ki je stopila v veljavo 1. julija 1987. Države članice so se s podpisom le-te zavezale k cilju vzpostavitve enotnega trga, to je prostora brez notranjih meja, v katerem je zagotovljen prost pretok blaga, oseb, kapitala in storitev (European Union).

Naslednjo prelomnico predstavlja 7. februar 1992, ko je bila podpisana Pogodba o Evropski uniji ali Maastrichtska pogodba, ki velja od novembra 1993. Z njo so države članice razširile svoje sodelovanje na področje skupne zunanje in varnostne politike ter na področje pravosodja in notranjih zadev. V Pogodbi o EU so se države članice zavezale k uvedbi enotne evropske valute in k časovnemu terminu za uvedbo le-te (Kezunovič 2003, 5).

Prvi načrt EU za skupno valuto sega v leto 1970. Da bi ohranile monetarno stabilnost, so članice EU dovolile, da se njihove valute gibljejo v razmerju med seboj le znotraj ozkih meja. Ta mehanizem deviznih tečajev (ERM), vzpostavljen leta 1972, je bil prvi korak k uvedbi evra trideset let kasneje (Evropska komisija 2007, 3). Junija 1988 je Evropski svet potrdil cilj postopnega uresničevanja gospodarske in monetarne unije (Evropska centralna banka). Leta 1991 se je EU odločila, da bo uvedla gospodarsko in denarno unijo (EMU – European Monetary Union) in s tem enotno evropsko valuto pod okriljem Evropske centralne banke (ECB). Enotna valuta evro, ki je postala resničnost 1. januarja 2002, je nadomestila nacionalne valute v dvanajstih od petnajstih držav EU. Danes nadomešča sedemnajst evropskih valut (Evropska Komisija).

Amsterdamska pogodba, podpisana leta 1997, velja od maja 1999 in je uredila carinsko poslovanje ter ukrepe za spodbujanje gospodarskega razvoja in socialne zaščite. Ni pa rešila

---

³ Od leta 1979 se neposredne volitve organizirajo vsakih pet let.

vprašanja v zvezi s širitvijo, ki je bilo urejeno s podpisom Pogodbe iz Nice februarja 2001⁴ (Kezunovič 2003, 6–7). S to pogodbo⁵ se omogoči širitev na petindvajset članic.

Pomemben korak za EU je bila Pogodba o Ustavi za Evropo, ki ni nikoli stopila v veljavo. Ta zajema ureditev delovanja EU, njen namen pa je močnejša politična integracija Unije in ustvarjanje pogojev za širitev. Ustavna pogodba presega mejo sedemnajstih članic, ki jih določa Pogodba iz Nice. Dogovor o pogodbi je bil sklenjen 18. junija 2004 v Bruslju, podpisana pa je bila 29. oktobra istega leta v Rimu (RTV SLO 2011). Zaradi neuspešnega procesa ratificiranja je projekt ustavne pogodbe propadel, večina njenih načel pa se kljub temu nahaja v Lizbonski pogodbi (Ministrstvo za zunanje zadeve 2011).

EU je z nekaj zaporednimi širitvami postajala vse večja. Danska, Irska in Združeno kraljestvo so se pridružili leta 1973, Grčija leta 1981, Španija in Portugalska leta 1986, Avstrija, Finska in Švedska pa 1995. EU je leta 2004 v svoji sredini pozdravila deset novih držav: Ciper, Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Malto, Poljsko, Slovaško in Slovenijo. 1. januarja 2007 sta se EU pridružili se Bolgarija in Romunija, in tako se je število članic EU povzpelo na sedemindvajset. Trenutno so države kandidatke Hrvaška, ki bo vstopila junija 2013, Makedonija, Črna gora, Turčija, Islandija in Srbija (Evropska unija).

Evropska integracija je postopen proces, ki je trajal in še traja že od leta 1950. Skozi proces se je širila tako geografsko kot tudi z različnimi področji delovanja in sodelovanja. Z vsako širitvijo svojega ozemlja, pristojnosti in pooblastili je pridobivala na pomenu tako znotraj same Unije kot tudi navzven v svetu. Začetek 21. stoletja prinaša na eni strani boljše prihodnost in novo upanje in na drugi strani nove težave in izzive za Evropo. Poleg krizne situacije se stopnjuje kulturna raznolikost, razlike v ekonomski razvitosti in kompleksnost vodenja Unije. V okolju, ki je v imenu dobička uničevalo okolje, zaslužnjevalo potrošnike in prinašalo finančnim trgov nerealne dobičke, je bila kriza neizogibna (glej Sliko 2.1). Po drugi strani pa so družbe konsenza, predvsem skandinavske države, zavestno začele s procesom nadgrajevanja globalne odprtosti in konkurenčnosti ter norm enotnega trga. V ospredje je postavljeno kompleksno znanje, stalne in rastoče investicije v razvoj in aplikacije moderne tehnologije ter motiviranje inovacij v

---

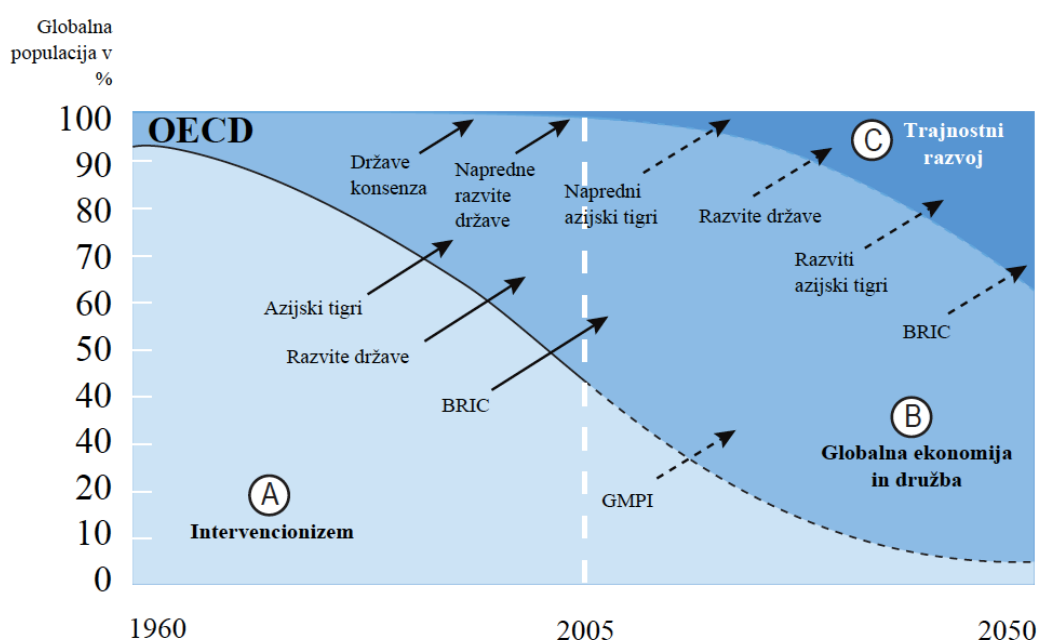
⁴ Velja od februarja 2003.

⁵ Pri njej so se pojavile težave, saj je Irska na referendumu zavrnila ratifikacijo. Če pogodbe ne bi potrdile vse članice, potem bi bila vrata 10 članicam zaprta. Na drugem referendumu so Irci podprli pogodbo, tako da se je EU s 1. majem razširila na 25 članic.

gospodarstvu, javnem sektorju in vladi. Te članice tudi sledijo ciljem Lizbonski strategiji in jo nadgrajujejo. Rezultat tega je, da so le-te postale moderne globalne razvojne voditeljice. Prihodnost je v globalizaciji v smeri na znanju temelječem gospodarstvu in družbi s trajnostnim razvojem (Sočan v Langer 2011, 98–99).

Z nadaljevanjem širitve EU stoji pred potrebo po ekonomskih reformah v večini držav srednje in južne Evrope ter novih članicah, ki bi povečale njeno konkurenčnost, in političnih reformah, ki bi povečale politično učinkovitost Unije.

Slika 2.1: Evolucija razvojnih sistemov

A Tehnološka, ekonomska in družbena suverenost

B Teorija ekonomske svobode — odločilna vloga kapitala, trga in ekonomije – odprtost in konkurenčnost

C Nadgradnje odprtosti in konkurenčnosti z odločilno vlogo znanja, inovativnosti in konsenza družbenih partnerjev pri uveljavljanju trajnostnega razvoja

Vir: Sočan v Langer (2011, 99).

Na Sliki 2.1 vidimo evolucijo razvojnih sistemov in pot, ki jo mora prehoditi še večina EU držav, do držav konsenza in trajnostnega razvoja. »EU ima prednost, da lahko postavi ogledalo na družbe konsenza in si s tem pomaga pri nadaljnjem razvoju.« Vendar je za to potrebna politična volja vodij EU, ki je trenutno ni (Sočan v Langer 2011, 97).

2.2 ENOTNA TRGOVINSKA POLITIKA

EU je leta 1968 vzpostavila carinsko unijo in uresničila načela prostega pretoka blaga, ki je ob prostem pretoku oseb, kapitala in storitev ena od štirih svoboščin notranjega trga (Kezunovič 2003, 122). Enotni trg je jedro današnje unije. Da je prišlo do njega, so institucije EU in njene članice sprejele na stotine potrebnih direktiv za odstranitev tehničnih, regulativnih, pravnih, birokratskih, kulturnih in protekcionističnih ovir za prosto delovanje trga Unije (Dinan 2000, 85).

Enotni trg je od leta 1993 ustvaril več milijonov delovnih mest in prinesel med letoma 1992 in 2009 1,85-odstotno gospodarsko rast (Evropska unija). Trenutno se je gospodarska rast ustavila in napoved za leto 2012 je zaradi globoke dolžniške krize le 0,5-odstotna rast, ki naj bi se začela v letu 2013 počasi dvigovati (European Commission). Uvozna in izvozna pravila so glavni del enotne trgovinske politike. Ta temeljijo na pravilih Svetovne trgovinske organizacije (STO). Ukrepi trgovinske politike so: enotna carinska tarifa in trgovinska politika do tretjih držav; zaščitni ukrepi; kvote za uvoz določenih izdelkov iz tretjih držav; uvozne licence za nadzor; antidumpinški ukrepi; ukrepi proti subvencioniranemu izvozu; ekonomske sankcije. Zaradi enotnega in učinkovitega izvajanja trgovinske politike na območju EU imajo pooblastila za sprejemanje ukrepov evropske institucije. Strategija dostopa do tujih trgov in izboljšanje le te, pa je tisto, ki je pomembno za podjetja (Kezunovič 2003, 122–123).

Rast mednarodne trgovine prispeva k blagostanju EU in vpliva na naše vsakdanje življenje. EU je kot vodilna trgovinska sila na svetu z delovanjem v smeri premagovanja ovir, ki zavirajo mednarodno trgovino, dobivala vse pomembnejšo vlogo znotraj STO. EU predstavlja vse svoje članice v zadevah, ki zadevajo trgovinsko politiko in znotraj STO (European Commission 2002, 3). Pravna podlaga za zastopanje svojih članic se nahaja v 133. členu Sporazuma o evropski skupnosti, sprejetem v Rimu 25. marca 1975. Trgovinske odnose ima s približno 200 državami, s katerimi sklepa trgovinske in gospodarske sporazume, ki pokrivajo vse vidike trgovinskih odnosov ali pa se nanašajo le na nekatere izdelke ali skupine izdelkov. Sporazumi se razlikujejo tudi glede na obseg ukinjenih carin (Kezunovič 2003, 123). EU trgovinsko sodeluje z drugimi državami na multilateralnem in bilateralnem nivoju. Multilateralni nivo se nanaša na sistem trgovinskih pravil, s katerimi se strinjajo vse države članice STO. Bilateralni in regionalni nivo pa pomeni trgovanje med EU in posameznimi trgovinskimi partnerji ali s skupinami držav, ki oblikujejo skupni trgovinski blok v posamezni regiji sveta (European Commission 2002, 6).

Mnenje nekaterih je, da lahko EU z enotnim trgom lažje prebrodi trenutne gospodarske izzive, če države članice delujejo na skupnem načrtu za oživitev gospodarstva. Ta predvideva spodbujanje povpraševanja z javnimi naložbami, boljšo regulacijo finančnega sektorja in zagotovitev trajnih delovnih mest. Po drugi strani pa posamezne članice, ki uporabljajo enotno evropsko valuto, zaradi svoje prezadolženosti ogrožajo tako obstoj evra kot obstoj EU.

Zunanja trgovina je postala eno prvih področij evropske integracije, kjer so se države članice morale odpovedati delu svoje suverenosti. Poglobljanje gospodarskega sodelovanja od 60. do 90. let je globalizacija podjetij, s čimer na enotnem trgu nacionalni šampioni postanejo globalni šampioni.

»Potrebna je nadgradnja norm enotnega trga z napredno institucionalno infrastrukturo na nivoju EU, držav članic in njenih regij, poslovanja, dela, kot tudi civilne družbe ter gradnja razvoja, ki temelji na stalni rasti kompleksnega znanja (izobraževanje, nadgradnja, R&R, informacijska in komunikacijska tehnologija), stalno tehnološko napredovanje, in inovacije na vseh področjih. Znotraj EU so družbe konsenza izjemno učinkovite inovacijsko naravnane institucionalne strukture in inovacijski sistemi. Njihovo delovanje postavlja v ospredje znanje, tehnološke prednosti in inovacijo kot prioriteto njihovih parlamentov ... Na drugi strani, znotraj EU, večinoma v južnih in srednjih državah EU, ponavadi z nezadostno usposobljeno administracijo, še vedno verjamejo, da norme enotnega trga lahko rešijo vse pomembne probleme njihovega lovljenja modernega razvoja in globalne konkurenčnosti.« (Sočan v Langer 2011, 99–100)

2.3 SKUPNA ZUNANJA IN VARNOSTNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Ideja o tem, da naj močna Evropa na svetovnem odru deluje enotno, je opogumila države članice k skupnemu delovanju, da bi dosegle skladno zunanjo politiko. Z leti je bil napredek počasen, vendar vztrajen (Evropska komisija 2008, 6).

2.3.1 Začetki

Začetek zunanjepolitičnega delovanja predstavlja podpis osnutka pogodbe o evropski obrambni skupnosti⁶ leta 1952 in leto kasneje nadgradnja načrta federalne strukture, imenovane Evropska

---

⁶To so jo podpisale Velika Britanija, Francija, države Beneluksa in Italija (Grizold 2005, 51).

politična skupnost. Leta 1954 je bila zavrnjena ratifikacija obeh v francoskem parlamentu. Istega leta v Londonu je bila sprejeta spremenjena Bruseljska pogodba, s katero je bila ustanovljena Zahodnoevropska unija (ZEU). Cilj te pogodbe je bil zagotoviti ZEU varnostne instrumente za zagotavljanje evropske varnosti, česar ta v naslednjih desetletjih ni bila sposobna (Grizold 2005, 51–53). Načrt za vzpostavitev tesnejšega političnega sodelovanja, skupne zunanje in obrambne politike je nastal v začetku šestdesetih. Pogajanja leta 1962 o tem načrtu so propadla (Masle 2004: 17). Leta 1970 se je začel proces, imenovan „evropsko politično sodelovanje“, ki si je prizadeval usmerjati stališča držav članic glede vprašanj zunanje politike (Evropska komisija 2008, 6). V Enotni evropski listini leta 1986 je bilo formalizirano sodelovanje iz leta 1970 (Enotna evropska listina, 1986).

V zadnjih letih je EU okrepila svoja prizadevanja za igranje mednarodne politične in varnostne vloge bolj v skladu s svojim gospodarskim statusom. Konflikti, ki so izbruhnili v Evropi po padcu Berlinskega zidu leta 1989, so povečali potrebo po skupnih uspešnih ukrepih. To prepričanje je okrepil tudi boj proti mednarodnemu terorizmu (Evropska komisija 2008, 6). Po koncu hladne vojne se je razpravljalo o vprašanju, ali naj oblikovanje evropske varnostne in obrambe identitete (EVOI) poteka na račun omejevanja vloge NATA. Ugotovitev je bila, da bo gradnja združene Evrope nepopolna, če ne bo vanjo vključena varnost in obramba. V Maastrichtski deklaraciji so določili, da bodo okrepili vlogo ZEU, nadalje v Kirschberški deklaraciji so odločili, da se začne delo za oblikovanje skupne evropske obrambne politike. Vrhunska sestanka leta 1998 med predstavniki Francije in ZRN ter Velike Britanije in Francije, na katerih so potrdili potrebo, da EU v sodelovanju z ZEU razvije zmogljivosti za izvajanje vojaških operacij v okviru kriznega upravljanja, sta bila spodbuda za naprej. V Kölnu leta 1999 je omenjeno soglasje dobilo potrditev na zasedanju evropskega sveta. Na njem so sprejeli odločitev o spojitvi ZEU v EU. Po letu 2000 so v okviru razvoja Skupne evropske varnostne in obrambne politike pomembni naslednji mejniki: vzpostavitev stalnih političnih in vojaških institucij v okviru SEVOP; sprejetje Akcijskega načrta za boj proti terorizmu; razvoj vojaških zmogljivosti; koncept bojnih skupin; oblikovanje Evropske obrambne agencije; potrditev Evropske varnostne strategije; vodenje vojaških operacij; razširjeno sodelovanje med EU in NATOM; oblikovanje evropske policije (Grizold 2005, 62–65).

Ustava za Evropo je podrobno urejala vprašanje SZVP in določa pristojnost EU na področju skupne zunanje in varnostne politike, ki zajema vsa področja zunanje politike in vsa vprašanja, povezana z varnostjo EU. V SZVP delujejo minister za zunanje zadeve EU, Evropska služba za zunanje politično delovanje in države članice z nacionalnimi viri in viri EU. Države članice se v

okviru Evropskega sveta in Sveta ministrov posvetujejo med seboj o vsakem vprašanju SZVP, ki je splošnega pomena, da bi določile skupen pristop. Z Evropskim parlamentom se je treba redno posvetovati o glavnih vidikih in temeljnih usmeritvah SZVP in ga obveščati o razvoju SZVP. Predloge lahko poda država članica, minister za zunanje zadeve EU ali minister za zunanje zadeve EU s podporo Komisije. Sklepe s področja SZVP sprejmeta Evropski svet in Svet ministrov soglasno (Ministrstvo za zunanje zadeve 2011).

Z reformno pogodbo, podpisano decembra 2007, sta glavni institucionalni novosti vzpostavitev funkcije visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko in ustanovitev Evropske službe za zunanje delovanje (prav tam).

2.3.2 Delovanje Skupne zunanje in varnostne politike

EU se še ni sposobna uspešno spopadati s konflikti in krizami. Struktura in institucije na področju SZVP/EVOP EU so se z leti izpopolnile in so mnogo bolj razvite kot njena dejanska sposobnost delovanja. Desetletje trajajoča kriza na Balkanu je bila pokazatelj neučinkovitosti EU pri reševanju regionalnih konfliktov in nesposobnost posredovanja (Požgan 2006, 78).

2.3.3 Evropska varnostna in obrambna politika

V devetdesetih letih dvajsetega stoletja je EU kot posledico balkanskih vojn in konfliktov v Afriki vzpostavila evropsko varnostno in obrambno politiko (EVOP) v okviru SZVP. Dejanske zmogljivosti za obrambo in odvrčanje, kot je jedrsko orožje Francije in Združenega kraljestva, še naprej ostajajo pod nadzorom posameznih držav. Vojaška tehnologija postaja vse zahtevnejša in države EU bodo v prihodnje morale poglobiti svoje sodelovanje na področju vojaške industrije (Evropska komisija 2004, 6).

Vojaške ali policijske sile so v skladu z EVOP poslani na krizna območja za izvajanje humanitarnih operacij, ohranjanje miru, krizno upravljanje in vzpostavljanje miru. Vojaško akcijo izvede posebna enota za hitro posredovanje, ki je ločena od NATA, a ima dostop do njegovih virov. Prve takšne misije, v skladu z EVOP, so bile izvršene v nekdanji Jugoslaviji, kjer je EU v preteklosti spodletelo (Evropska komisija 2008, 6).

2.3.4 Skupna zunanja in varnostna politika EU v odnosu do ZDA

V kolikor se ZDA ne želijo vpletati v vojaško delovanje, le-ti dopuščajo, da Evropa uporabi določene zmogljivosti zveze NATO. Te so obveščevalne službe, enota za zveze ter poveljevalno in prometno infrastrukturo (Evropska unija). Po Van Hamu (2000, 14) je pomembno vprašanje za prihodnost odnosov med Evropo in ZDA, kako bo oblikovanje in izvajanje SZVP EU vplivalo na sodelovanje z zvezo NATO. Pomembni vprašanji njunih odnosov sta, ali bo močnejši evropski steber oslabil prilagodljivost in enotnost v zvezi NATO in transatlantskem zavezništvu in koliko so se ZDA pripravljene odpovedovati vplivu na evropsko varnost.

Če pogledamo področje SEVOP, lahko ugotovimo, kot je napisal Grizold (2005, 80), da bo kljub temu, da je na tem področju prišlo do napredka, EU morala narediti še veliko za delovanje te politike v praksi pri reševanju sodobnih varnostnih izzivov in problemov tako svojih članic kot tudi mednarodne skupnosti. Predvsem se mora EU posvetiti kakovosti in ne količini varnostno obrambnih zmogljivosti (prav tam). Ključno vprašanje pri razvoju SEVOP pa je, kakšno vlogo bodo v evropski varnostni politiki imele ZDA. Kot kaže, se ZDA niso pripravljene odpovedati svoji vlogi v Evropi in ne želijo videti, da se SEVOP razvije v institut, ki bi oslabil vlogo NATO organizacije in postal vojaška organizacija, ki bi zmogla konkurirati interesom ZDA. Berlinski sporazum, ki je znan pod nazivom »Berlin plus agreement«, jasno kaže težnjo ZDA, da NATO ohranijo kot vodilno vojaško organizacijo. Evropski obrambni organizaciji pa je namenjena sicer partnerska vloga, a pod pogoji, ki jih diktira NATO.

2.4 EU V SVETU

EU je na gospodarskem, trgovinskem in denarnem področju ena od vodilnih svetovnih sil z velikim vplivom v mednarodnih organizacijah, kot so STO, specializirani organi Organizacije združenih narodov (OZN) ter na vrhovnih mednarodnih srečanjih na področju okolja in razvoja (Evropska unija).

V naslednjih podpoglavjih se bom posvetila področjem, za katera menim, da v njih EU nastopa kot pomemben igralec: (1) področje gospodarstva in trgovine; (2) razvojna politika; (3) okoljevarstvena politika; (4) razvojna in humanitarna pomoč; (5) sodelovanja na regionalni in globalni ravni ter (6) evropska mehka moč.

(1) Področje gospodarstva in trgovine

EU je še vedno največji trgovec na svetu, vendar se njen delež zmanjšuje. Svobodna trgovina med članicami je pomembna za začetek EU pred skoraj 50 leti in skozi čas je ustvarila naraščajočo blaginjo za vse države članice. EU prevzema vodilno mesto v prizadevanju za odprtje svetovne trgovine in podpira STO, ki z vrsto pravil pomaga odpreti svetovno trgovino in zagotoviti enakovrednost za vse udeležence (Evropska komisija 2004, 8).

Kriza z začetkom padca nepremičninskega trga v ZDA in hitro širitvijo po svetovnih finančnih trgih je imela in ima različne učinke po regijah. Z veliko močjo pa je zadela vse v zadnjem četrtletju leta 2008 in močno prizadela trgovanje EU v letu 2009. Takrat sta tako izvoz kot uvoz EU padla za 14 % in se leta 2010 dvignila, uvoz na 9,2 % in izvoz na 11,4 % (World trade report 2011, 22).

Kriza je torej prinesla zmanjšanje trgovanja EU-27, izvoz in uvoz z njenimi najpomembnejšimi partnericami (ZDA, Kitajska, EFTA države, Rusija, Južna Koreja, Kanada in Avstralija) sta se zmanjšala. ZDA še vedno ostaja najpomembnejša partnerica. Vrednost uvoza iz Kitajske pa je dvakrat večja od izvoza, kar je EU trgovanje potisnilo v močan deficit (Eurostat yearbook 2010). Po drugi strani pa je po podatkih STO, svetovno gledano, leto 2010 rekordno v pogledu povečanja trgovanja leto na leto, čemur je pripomogel tudi močan padec trgovanja v letu 2009 (World trade report 2011, WTO 2011, 20–28).

(2) Razvojna politika EU

Razvitost držav v EU je že od začetka zelo raznolika; na eni strani imamo slabo razvite države, ki že pred dolžniško krizo prejemajo razvojno pomoč med 1 in 3 % svojega BDP-ja, na drugi strani pa visoko razvite države srednje in severne Evrope, ki to pomoč prispevajo. Visoko razvite države so sposobne z visoko stopnjo konsenza med političnim menedžmentom, delodajalci, delojemalci in civilno družbo usklajeno določati svoje temeljne strateške cilje, razvijati skupne vrednote ter optimalne politike za njihovo udejanjanje. Zavestno opuščajo tehnološko nezahtevne programe in pospešeno uvajajo tehnološko in razvojno visoko zahtevne programe, kar jim zagotavlja inovacijsko konkurenčnost in razvojno varnost. »Družbe konsenza tako ponujajo optimalni civilizacijski vzorec razvoja tudi za večino novih članic EU.« (Sočan 2004, 6)

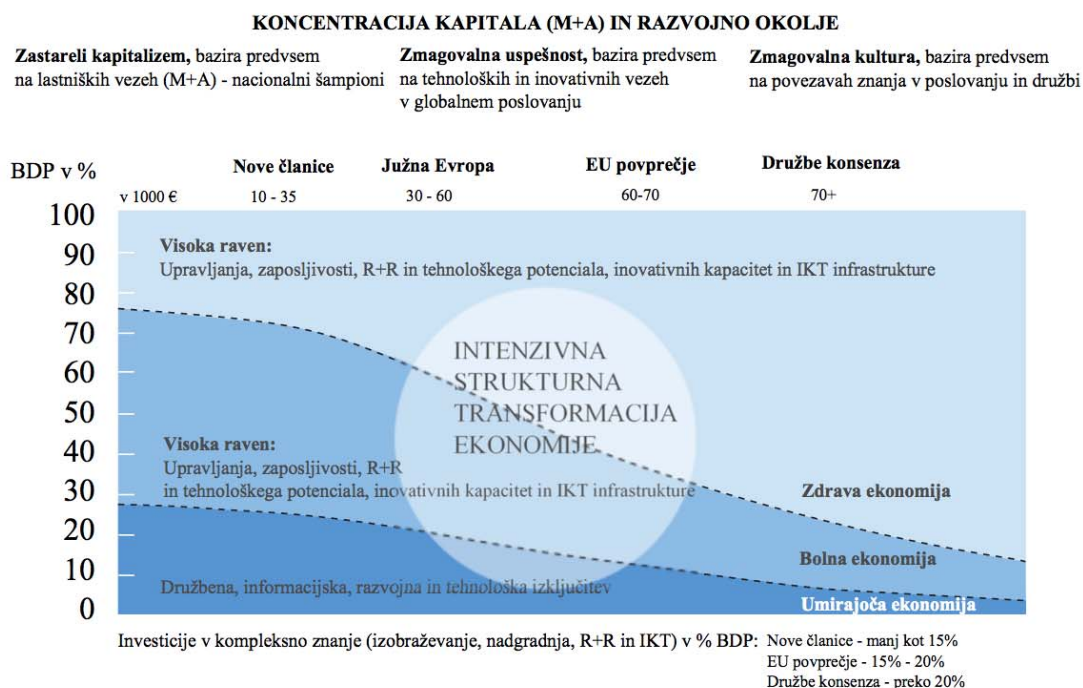
Marca leta 2000 je v Lizboni z Lizbonsko strategijo ob spoznanju, da evropsko gospodarstvo potrebuje celovito prenavo, Evropski svet postavil zelo ambiciozen cilj, da bo v desetih letih gospodarstvo EU postalo najbolj konkurenčno na svetu.

Strategija Evropa 2020, ki je marca 2020 nasledila Lizbonsko strategijo, ima ambiciozen cilj izhod držav članic iz gospodarske krize. Opredeljuje tri prednostne vidike rasti za Evropo: pametno, trajnostno in vključujočo rast (Služba vlade republike Slovenije za razvoj in Evropske zadeve 2012).

Evolucija globalizacije (glej Sliko 2.2) proti na znanju temelječem gospodarstvu in družbi ali še bolj nadgradnji globalizacije je večinoma temeljila na spremembi pravil. Proces je mnogo bolj intenziven. Bolj kot s strani teoretikov je bil ta proces zavestno oblikovan s strani učinkovitih parlamentov in vlad nekaterih držav ali še širše, regij, kot je Skandinavija. Najbližje tej ideji je Lizbonska strategija, večinoma neupoštevana s strani voditeljev in večine EU, razen družb konsenza (Sočan v Langer 2011, 106).

Trenutno imamo v EU štiri glavne skupine držav: najbolj napredne družbe konsenza, velike razvite države, južnoevropske države in nove članice EU (srednjeevropske in baltske države). V zadnjem desetletju se je pokazalo, da so prve, družbe konsenza, najbolj konkurenčne in s tem postale globalne razvojne voditeljice. Med velikimi državami je največji napredek uspel Nemčiji, njen uspeh in napredek ostalih bo lahko ključen za transformacijo procesov celotne EU. Zadnji dve skupini južnoevropske članice in nove srednjeevropske ter baltske države članice imata pred seboj večje izzive. Južnoevropske države imajo sicer bolj napredno strukturo gospodarstva, vendar imajo še veliko dela na področju strukturnih sprememb in reform javnega sektorja in vlade (Sočan v Langer 2011, 102–104).

Slika 2.2: Kvalitativna transformacija gospodarstev EU nasproti na znanju temelječem gospodarstvu in družbi: Ocena za nove članice, južno Evropo, povprečje EU in družbe konsenza

Vir: Sočan v Langer (2011, 103)

Pred EU je izziv na tem področju še posebno izrazit v posameznih državah članicah. Zelo zahteven program tehnološko inovacijske prenovе, krepitve zaposlitve in reforme države so izvedle le družbe konsenza in Nemčija. Ali bo ostalim državam uspelo slediti le-tem, je veliko odvisno od politične volje, ki je trenutno ni.

(3) Okoljevarstvena politika

Varovanje okolja je ključnega pomena za kakovost življenja in okolja sedanjih in bodočih generacij. Izziv je v tem, kako združiti skrb za okolje s stalno gospodarsko rastjo na način, ki bo omogočal trajnostni razvoj. Okoljska politika EU temelji na spoznanju, da visoki okoljski standardi spodbujajo inovativnost in poslovne priložnosti (Evropska unija).

Okoljevarstvena politika je del evropske politike od leta 1972, ko je Evropski svet sprejel program ukrepov za varstvo okolja. S sprejemom Enotnega evropskega akta leta 1986, ki je za temeljni načeli varstva okolja postavil načelo preventive ter načelo »povzročitelj plača«, pa je postala še pomembnejša. Maastrichtska pogodba prinaša dodatna načela in ukrepe za varstvo

okolja in da članicam možnost, da uvedejo strožja okoljevarstvena pravila od skupno določenih standardov. Nadalje je Amsterdamska pogodba vpeljala načelo vključevanja okoljskih vidikov v posamezne področne politike: kmetijsko, strukturno, prometno in energetska politiko (Kezunovič 2003, 104).

Program iz leta 2001 »Okolje 2010: naša prihodnost, naša izbira« postavlja v ospredje skrb za uveljavljanje trajnostnega razvoja. Ker mnogih okoljskih problemov, kot so ozonski plašč, podnebne spremembe, biološka raznovrstnost, ni mogoče rešiti le na evropski ravni, EU usklajuje mnenja držav članic za skupen nastop na globalni ravni (prav tam). Tesno je povezana z energetska politiko in daje velik poudarek na pomen izobraževanja, raziskav in javnega financiranja na uresničevanje trajnostnega razvoja in porabe (Evropska unija).

EU kot ena izmed najbogatejših področij sveta resno jemlje svojo odgovornost, da pomaga državam v razvoju razvijati se v okolju prijazni smeri (Kezunovič 2003, 104). To izvaja skozi direktno financiranje okoljskih projektov in programov in skozi sodelovanje na multilateralnem področju, kot je Kjotski protokol (European Commission 2002, 20), in na zadnje na konferenci Rio+20. Junija 2012, na konferenci ZN Rio+20, sprejmejo sklepni dokument, ki z zeleno ekonomijo kot orodjem razvoja poziva k določanju novih razvojnih ciljev in k razvoju strategije financiranja trajnostnega razvoja (RTV SLO 2012). Kot je dejal Janez Potočnik »uspeh ali neuspeh konference v Rio bo odvisen od nas in o tem bomo lahko sodili čez leta« (European union 2012).

(4) Razvojna in humanitarna pomoč

Iz EU prihaja približno polovica denarja, namenjenega finančni pomoči revnim državam, kar jo postavlja na mesto največje svetovne donatorke pomoči.

Razvojna strategija EU želi revnim državam pomagati izboljšati njihove infrastrukture, razviti njihov proizvodni potencial in pomaga zgraditi učinkovite javne uprave in institucije. EU na nov način združuje trgovino in pomoč s pomočjo partnerskih sporazumov. EU z državami v razvoju razvija partnerstva za izkoreninjenje revščine, spodbujanje rasti in doseganje razvojnih ciljev tisočletja. Z Afriko ima posebej tesne vezi in vlaga v krepitev teh odnosov. "To bo potekalo v širšem okviru prizadevanj za povečanje razvojne pomoči, izboljšanje učinkovitosti naših

programov pomoči, predvsem z učinkovito delitvijo nalog z državami članicami in z večjim upoštevanjem razvojnih ciljev v drugih politikah Evropske unije.” (Evropska komisija 2010, 24)

EU ima pomembno humanitarno vlogo v svetu, za katero svoje financiranje vodi prek Urada za humanitarno pomoč (ECHO), ki je odgovoren za upravljanje pomoči EU v primeru naravnih nesreč ali vojaških spopadov. Ustanovljen je bil leta 1992 in se je od takrat soočil z več resnimi krizami po svetu. Ker nima dovolj virov, da bi vse delo opravil sam, sodeluje s humanitarnimi partnerji. Države članice EU podpirajo milenijske razvojne cilje, ki so jih sprejeli ZN septembra 2000: izkoreniniti revščino in lakoto; doseči univerzalno osnovno izobrazbo; pospešiti enakost spolov in emancipacijo žensk; zmanjšati umrljivost otrok; izboljšati zdravstvene storitve za matere; boriti se proti HIV-u/AIDS-u, malariji in drugim boleznim; zagotoviti okoljsko trajnost in razviti globalno partnerstvo za razvoj. EU podpira te cilje s poudarkom na področjih, kjer lahko pomaga s svojim znanjem, to so področje trgovine in razvoja; regionalno sodelovanje; politika zmanjševanja revščine za podpiranje zdravja in izobraževanja; prometna infrastruktura; varna preskrba s hrano in trajnostni razvoj podeželja; vzpostavljanje institucionalne zmogljivosti, načeli dobrega vladanja in vladavine prava (Evropska komisija 2004, 10–11).

(5) Sodelovanje na regionalni in globalni ravni

EU ima po vsem svetu mrežo združenj, sporazumov o sodelovanju in trgovini. Najbolj intenzivne odnose ima s Švico, Norveško, Islandijo in Lihtenštajnom, ki so vse članice Evropskega združenja za prosto trgovino (EFTA). Te so sprejele večji del zakonodaje notranjega trga EU in ji sledijo tudi na drugih političnih področjih. Vse razen Švice ob EU sodelujejo tudi v Evropskem gospodarskem prostoru (EGP) (Evropska komisija 2004, 12).

EU v zameno za demokratične reforme, tržno gospodarstvo in spoštovanje človekovih pravic kot del sosedске politike omogoča dostop do prednosti njenega notranjega trga in podeli dodatne trgovinske koncesije in finančno pomoč (prav tam).

Najstarejša zveza EU je z Združenjem držav jugovzhodne Azije (ASEAN), katere začetki segajo v leto 1972 in je bila utemeljena v sporazumu o sodelovanju leta 1980. ASEAN je prevzelo pobudo za ASEM (Zasedanje Azija – Evropa), srečanja na dvoletni ravni. V njem sodelujejo tudi Japonska, Kitajska in Južna Koreja. V zadnjih letih je EU okrepila svoje odnose z Japonsko.

Evropa je postala glavni vir tujih neposrednih investicij v Japonsko in največji prejemnik japonskih tujih investicij, prekašajoč Združene države in Kitajsko (prav tam, 13).

Za EU je Kitajska drugi največji trgovinski partner. EU pa predstavlja enega glavnih virov tujega investiranja na Kitajskem. EU je eden največjih trgovinskih partnerjev in virov tujih investicij Indiji (prav tam, 14).

Na področju Latinske Amerike, kjer je EU drugi najpomembnejši trgovinski partner in njen najpomembnejši vir tujih neposrednih investicij, je EU vodilni donator razvojne pomoči za regijo. Vse latinskoameriške države so povezane z EU prek združenja, sodelovanja ali trgovinskih sporazumov. Leta 2003 je EU sklenila dva sporazuma o političnem dialogu in sodelovanju z Andsko skupnostjo in s Srednjo Ameriko; nadaljni korak pa je sklenitev pridružitvenih sporazumov z obema regijama. Evropska unija že ima pridružitvena sporazuma z Mehiko in Čilom, ki sta bila podpisana leta 1997 oziroma 2002 (prav tam).

EU je z afriškimi državami tradicionalno povezana prek Mediteranskih sporazumov in z državami AKP. Začela je tudi nov dialog z Afriško unijo (AU), ki vključuje preprečevanje konfliktov in podporo EU za AU in prizadevanja ZN za ohranjanje miru na kontinentu (prav tam, 15).

V zadnjih letih se je jasneje razvil odnos med EU in ZDA, z večjim poudarkom na političnem dialogu, področnih sporazumih in institucionalnih izmenjavah. Transatlantsko partnerstvo z ZDA je osrednjega pomena za zunanje odnose EU. EU in ZDA si, kljub temu da včasih med njima prihaja do razlik, delita veliko skupnih vrednot in interesov (prav tam, 13).

Sporazumi EU s svojimi partnerji pokrivajo trgovinske, finančne, tehnične pomoči, gospodarske in druge reforme, podporo za infrastrukturo ter zdravstvene in izobraževalne programe. EU je tudi določila, da morajo imeti vsi novi sporazumi vključeno klavzulo, s katero se njeni partnerji obvežejo k neširjenju orožja za množično uničevanje (prav tam, 4).

(6) Evropska »mehka moč«

Nye (2004) pravi, da je mehka moč sposobnost, da dobiš, kar želiš, s tem da privlačiš in pripraviš druge, da sprejmejo tvoje cilje. Nye evropsko mehko moč ocenjuje v smislu posameznih držav in kot celotno unijo. EU ima ogromno mehko moč, ki pripravi države, da sprejmejo močna prepričanja in merila za pomiritev med tradicionalnimi sovražniki, da zadovoljijo zahteve EU.

Pravne in vladne sisteme prostovoljno spremenijo in protekcionistične ovire proti proizvajalcem v drugih državah EU so umaknjene za zadovoljitev zahtev EU (Nye 2004). Vključitev bivših socialističnih držav v EU prav tako kaže na učinkovitost evropske mehke moči (Grabbe, 2001).

Mehki moči, ki ima korenine v ameriški kulturi in politiki, Evropa pripisuje večji povdarek. Na obeh straneh Atlantika velja menje, da mehka moč EU, prek diplomacije, razvojne pomoči in trgovine vpliva na reševanje globalnih vprašanj (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 49).

Evropa je pomemben svetovni igralec na več področjih. Skozi svoj čas je postajala vedno bolj pomembna ne le na trgovinskem, ampak tudi na političnem, humanitarnem in okoljevarstvenem področju. Ekonomsko ima precej podoben vpliv v svetu kot ZDA, vojaško in tehnološko pa zaostaja. Verjetno se tudi zaradi tega dejstva v mednarodnih odnosih zateka k uporabi »mehke moči«.

Nekateri poznavalci EU opisujejo kot »gospodarskega orjaka«, istočasno pa kot »političnega palčka«. Do neke mere je ugotovitev pravilna, saj se EU kaže kot vodilna trgovinska sila, po drugi strani pa moč uveljavljanja politik v mednarodni skupnosti ni na stopnji, ki jo posedujejo ZDA in vse bolj tudi Rusija. Šibkost v samostojni vojaški moči, energetska odvisnost in notranja heterogenost so v tem trenutku glavni moteči faktorji pri uveljavljanju EU tudi kot politične velesile (Evropska unija).

Tabela 2.1: Ocena trenutne (2006) in prihodnje (2010+) – potencialne vloge EU v oblikovanju novega sveta po državah, integracijah in vzvodih globalne velesile

Država/Integracija	Vzvodi globalnih supersil v 2006 in 2010+						Potencialne spremembe
	Ekonomski in finančni	Tehnološki in inovacijski	Družbeni in kulturni	Vladanje	Skupno		
					2006	2010+	
EU (ob zavedanju Lizbonske strategije - ciljev)	4/4	3,5/4,5	4/4,5	3,5/4	15	17	2
EU (ob nespehu doseganja večine Lizbonskih ciljev)	4/3,5	3,5/3,5	4/3,5	3,5/3	15	13,5	-1,5
US (s trenutnim razvojnim konceptom)	4,5/3,5	5/5	3,5/3,5	3,5/3,5	16,5	15,5	1
Kitajska	3/4	2,5/3,5	2/2,5	3/3,5	10,5	13,5	3
Azijski tigri & Japonska	3/3,5	3/3,5	2,5/3,5	3/3,5	9	12	3
Indija	2/3	2/3	2/2,5	3/3,5	9	12	3
Latinska Amerika	2/2,5	1,5/2	2/2,5	2/2,5	7,5	9,5	2

Vir: Sočan v Langer (2008, 68)

Da bi EU ohranila oziroma povečala svojo vlogo v oblikovanju EU, vplivanju na svet in transatlantskih odnosih, mora v prvi vrsti upoštevati Lizbonsko strategijo in popeljati države članice k na znanju temelječemu gospodarstvu in družbi. Gledano v prihodnost so dosežene točke iz Lizbonske strategije pomembne tako za uspeh EU kot posledično tudi za ostali svet. V Tabeli 2.1 so ocenjene potencialne sinergije in možne taktike globalnih sil (Sočan v Langer 2008, 67–69).

3 ZDA

ZDA so bile ustanovljene leta 1776, ko so razglasili neodvisnost z Deklaracijo o neodvisnosti. Leta 1789, ko je bila sprejeta ustava Združenih držav, je bil za prvega predsednika izvoljen George Washington. Poleg zmagoslavja v prvi in drugi svetovni vojni v zgodovini ZDA najdemo dve temnejši izkušnji, ameriško državljansko vojno (1861–1865) in veliko depresijo v 30. letih 20. stoletja.

S koncem hladne vojne ostajajo ZDA najmočnejša vojaška in gospodarska sila na svetu, tehnološko in inovacijsko pa se zelo zmanjšuje njihova prednost. Družbe konsenza, predvsem Skandinavske države in Nemčija, so v zadnjih letih močno napredovale, medtem ko je ZDA nazadovala. Le-te so tehnološko in inovacijsko visoko razvite. Družbe konsenza prihajajo v ospredje na znanju temelječem gospodarstvu in družbi ter trajnostnemu razvoju in so zgled tako EU kot svetu kot celoti (Sočan v Langer 2008, 69).

3.1 VPLIV ZDA V SVETU

ZDA so velesila, katere moč je narasla po drugi svetovni vojni in se od takrat razvija in spreminja na različnih področjih. V nadaljevanju se bom dotaknila področij, kjer je njihov vpliv v svetu najbolj opazen.

Amerika se je vključila v svetovno politiko leta 1917, ko je z vstopitvijo v prvo svetovno vojno uradno prekinila svojo izolacionistično politiko.

Američani na domačem ozemlju, z izjemo ene krvave vojne,⁷ uživajo blagostanje, ki je pripomoglo k občutku varnosti, kar jim omogoča poseganja v svetovno politiko. Ameriška politika se je skozi dogajanja in spremembe doma in po svetu spreminjala. »Današnja ameriška imperialistična ideja temelji na viziji, da je imenitna država z imenitno vlado sposobna izpeljati velike ideje v korist drugih narodov.« (David 2004, 19–20) Kagan (2002, 68) pravi, da Američani slepo verjamejo v možnosti izboljšanja človeštva in sveta, a ostajajo realisti in še vedno verjamejo v uporabo moči v svetu. Po njihovem vladavina prava v mednarodnih odnosih nastopi, le če ZDA z vojaško močjo prepričajo druge v spoštovanje tega (Kagan 2002). Po drugi

---

⁷ Državlјanska vojna 1861–1865.

strani je Huntington (1996, 209) mnenja, da so sorodne kulturne vezi med dvema družbama lahko povod za miren prehod in ne nujno vojno med vzpenjajočo in padajočo silo.

ZDA v začetku novega tisočletja uživajo močno prevlado, kar je najbolj očitno na vojaškem področju, v znanosti in tehnologiji (Kissinger 2002, 17).

ZDA je zaenkrat še vedno vojaško najmočnejša država na svetu. Proračun,⁸ ki obsega obrambni oddelek, financiranje oddelka za energijo in ostale, je za leto 2000 znašal 385,46⁹ milijard dolarjev, za leto 2007 pa že 626,1 milijard dolarjev, k čemur moramo prišteti še stroške vojn, ki znašajo dodatnih 70 milijard na še 50 milijard, odobrenih s strani kongresa. Za leto 2011 je predviden znesek blizu 900 milijardam dolarjev. Če te številke primerjamo z ostalim svetom, lahko vidimo, da znaša proračun ZDA za vojaške potrebe skoraj 1/2 svetovnih sredstev za vojaške potrebe; več kot sedemkrat več kot znaša kitajski vojaški proračun, ki je drugi največji potrošnik (Global Issues). Ob vsakoletni zadolžitvi ZDA za okoli 1000 milijard dolarjev, ki skupno presega že 15.000 milijard, se ta moč zmanjšuje.

Vendar vojaška moč ne vodi avtomatično do ekonomske moči, ampak nasprotno; če država želi biti vojaška velesila, mora biti dovolj disciplinirana, da zmanjša privatno porabo do take mere, da ne zmanjšuje investicij, ki so potrebne za rast civilne produktivnosti (Thurow 2003, 20).

Po koncu druge svetovne vojne je prišlo do razcveta na področju znanosti in tehnologije. Leta 1957 je izstrelitev Sputnika v vesolje presenetila Američane in pričela se je bitka za prevlado v vesolju in oboroževalno tekmo. ZDA je veliko vlagala v vojaško industrijo in s tem močno okrepila svoje gospodarstvo. Razvoj je bil izredno hiter in ZDA so doživljale napredek¹⁰ na vseh področjih (Nešovič in Prunk, 1994, 190–192). Tehnološka revolucija se je začela v ZDA in jim prinesla tudi največ koristi v gospodarstvu. Elektronsko poslovanje je zelo povečalo učinkovitost in produktivnost ameriških podjetij (Evropska komisija). Thurow (2003, 3–6) pravi, da je tretja industrijska revolucija biotehnološka, njen učinek pa bo tak, kot je bila para v prvi in elektrika v drugi industrijski revoluciji. Biotehnološka revolucija ima izvor v ZDA, kar ji prinaša ogromno prednost (Thurow 2003, 3–6).

---

⁸ Ne zajema denarnih sredstev za vojni v Iraku in Afganistanu.

⁹ Preračunano v današnjo vrednost dolarja.

¹⁰ Narodni bruto dohodek se jim je v letih od 1950 do 1970 povečal za trikrat

Prednosti, ki so ZDA prinesle njeno vodilno vlogo, so: v petdesetih je bil njen trg več kot desetkrat večji od drugega največjega, Velike Britanije; tehnološko je bila najnaprednejša; njihova delovna sila je bila boljše usposobljena; bila je bogata in njeni menedžerji so bili najboljši na svetu (Thurow 2003, 154–155). ZDA so imele leta 1950 štirikrat večji BDP na prebivalca od zahodne Nemčije in petnajstkrat večjega od Japonske. Ker so bili izdelki drage delovne sile iz Zahodne Nemčije izdelki poceni delovne sile v ZDA, le-ti niso ogrožali dobrih služb v ZDA in obratno, ameriški izvoz v Nemčijo ni ogrožal njihovih dobrih služb (Thurow 2003, 29).

ZDA imajo visok plačilno bilančni primanjkljaj, katerega so najprej financirali privatni investitorji zaradi zaupanja v ameriško ekonomijo ali zaščite svojega izvoza. V zadnjih letih investitorji niso več sledili rasti deficita, in le-tega so pričele financirati tuje centralne banke z nakupom več kot 200 milijard ameriškega premoženja, večino v obveznicah in menicah. S tem so ohranile vrednost svojih valut v primerjavi z dolarjem, kar je potrebno za ohranjanje konkurenčnosti svojega izvoza. Tuji centralni banki, banki Kitajske in Japonske, imata v posesti za skoraj četrtino ameriškega javnega dolga v ameriških menicah in obveznicah, kar služi kot ekonomski interes in jim omogoča potencialno finančno zagotovilo. Na žalost je ameriška odvisnost od tujih posojilodajalcev postala vpletena v strukturo njene ekonomije. Potrebno bo ali veliko močnejše tuje povpraševanje po ameriškem izvozu ali pa veliko manjše povpraševanje ZDA po uvozu, oboje pa ni verjetno (Ip 2004). Od leta 2002 ZDA nenehno beležijo proračunske primanjkljaje, po krizi 2008 pa je presegel 10 % BDP-ja. V letu 2011 je ta narasel na 1,3 milijarde dolarjev, znižanje pa je predvideno v letu 2013 (US Government Debt).

Globalizacija in rastoči tečajji so okrepili vlogo dolarja od sredine sedemdesetih let. Veliko trgovine temelji na dolarju, države imajo raje rezerve svojih centralnih bank v ameriških dolarjih, kar daje ZDA še večjo ekonomsko in politično moč. V devetdesetih letih je dolarizacija dobila še večjo širino s tem, da je veliko držav vezalo svoje valute na dolar ali celo sprejelo dolar kot svojo valuto, da bi rešilo probleme inflacije. Vendar sta veliko trgovinsko neravnotežje in deficit v državnem proračunu ZDA povzročila zmanjšanje njegove vrednosti na mednarodnih trgih (Global Policy Forum). Poleg tega se je januarja 1999 pojavil evro, ki je hitro postal močna mednarodna valuta in euroobmočje kot svetovna trgovinska velesila zanimivo tako za notranje kot zunanje trgovanje (Evropska komisija 2007). Danes je evro zaradi krize, ki nas je prizadela, v šibkejšem položaju in po mnenju nekaterih je obstoj valute ogrožen.

ZDA so po koncu druge svetovne vojne postale vodilna vojaška in gospodarska velesila. Vojaško so v obdobju hladne vojne zagotavljale varnost tudi na evropskem kontinentu in v te namene za razliko od Evrope veliko trošile. V vojaškem smislu so še vedno najmočnejša sila, gospodarsko pa ji EU predstavlja enakovrednega tekmeca. ZDA imajo za razliko od EU trdo moč, kar ji omogoča predvsem vojaška superiornost. Vprašanje pa je, kako dolgo bodo ZDA še osamljene na prestolu velesile. Rusija z močnim vojaškim potencialom, obnavljajočo se ekonomijo in predvsem s strateško pozicijo, kjer je evropski kontinent v veliki meri odvisen od ruskih energetske virov, obeta vzpostavitev protiuteži ameriški mednarodni politični in vojaški hegemoniji. Temu je treba pridružiti še spoznanje o gospodarsko hitro rastočem azijskem trgu s Kitajsko na čelu, ki bo prav tako skušala izboriti boljše strateške pozicije v mednarodni skupnosti. BRIC (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska) so države, ki smo jih v tem desetletju opazovali kot najbolj rastoče.

V nadaljevanju bom podrobneje pogledala razmerja med EU in ZDA na gospodarskem in zunanjepolitičnem področju.

4 ZUNANJA POLITIKA IN GOSPODARSTVO EU IN ZDA

Odnosi med ZDA in EU temeljijo na močnih skupnih osnovnih prepričanjih, odprtih in demokratičnih družb. Spremenjajoče se okolje je njune odnose večkrat postavilo na preizkušnjo, a temelji partnerstva ostajajo trdni. »Medtem ko so razlike najbolj očitne pri zunanjepolitičnih vprašanjih, pri gospodarskih in socialnih vprašanjih najdemo več skupnih temeljev, kot bi bilo pričakovati, in široko soglasje, da stalen in intenziven dialog ni potreben le zaradi dolgoročnega interesa EU in ZDA, temveč je tudi v interesu preostalega sveta.« (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 49)

ZDA in EU se močno razlikujeta pri zunanjepolitičnih vprašanjih, kot so vodilna vloga ZDA v svetu ali kako odgovoriti na grožnje. Obe vidita unilateralizem kot težavo in sta naklonjeni Združenim narodom (ZN), vendar so jih ZDA pripravljene obiti (prav tam).

Najpomembnejše razsežnosti transatlantskih odnosov so: gospodarski in trgovinski odnosi med EU in ZDA, razvoj družbe znanja, svetovna politika in varnost, globalizacija – mednarodni gospodarski, finančni, socialni in okoljski razvoj, čezatlantske institucije, zavezanost k čezatlantskemu partnerstvu in večstransko upravljanje (prav tam, 51).

4.1 INSTITUCIONALIZACIJA SODELOVANJA

Institucionalizacija transatlantskega sodelovanja se začne s podpisom Severnoatlantske pogodbe v Washingtonu 4. aprila 1949 (NATO).¹¹ V obdobju hladne vojne je Marshallov načrt za obnovo Evrope eden najpomembnejših elementov tega obdobja. Po koncu hladne vojne sta partnerici sprejemali listine za določitev načel, katerih bistvo je bilo pospeševanje miru, stabilnosti in gospodarske rasti, odzivi na svetovne izzive, sodelovanje na gospodarskem področju in gradnja čezatlantskih mostov. V Bonski deklaraciji leta 1999 sta se zavezali k enakovrednemu partnerstvu v gospodarskih, političnih in varnostnih zadevah (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 49).

---

¹¹ Podpisnice te pogodbe varujejo svobodo, skupno dediščino in civilizacijo svojih narodov, temelječe na načelih demokracije, osebne svobode in vladavine prava. Prizadevajo si za spodbujanje stabilnosti in blaginje na severnoatlantskem območju (NATO).

Nadaljnji razvoj zavezništva je šel zlasti v smeri krepitev Evropske varnostne in obrambne identitete znotraj zavezništva ter razvoja struktur za sodelovanje med NATOM in EU, potem ko je EU sprejela odločitev, da okrepi svojo operativno vlogo pri obvladovanju kriznih razmer in ohranjanju miru (Nato 2001, 4)

V devetdesetih letih 20. stoletja govorimo o vedno večji institucionalizaciji transatlantskega partnerstva, »ki poteka v okviru treh temeljnih dokumentov: Transatlantske deklaracije (TD), Nove transatlantske deklaracije (NTA) in Skupnega akcijskega plana EU – ZDA (JAP) ter Transatlantskega ekonomskega partnerstva (TEP). Ti so temelj nadaljnjega sodelovanja v luči pomembnih sprememb v Evropi in poudarjajo pomen enakovrednega in globalnega partnerstva na širokem spektru področij od varnostnega, političnega, gospodarskega, kulturnega in znanstvenega« (Meier-Walser in Luther v Požgan 2006, 25).

V TD poudarita pomembnost sodelovanja za doseg skupnih ciljev, zavežeta se k posvetovanju o pomembnih političnih in ekonomskih interesih, z namenom, da čim bolj približata svoje interese in povečata njuno sodelovanje.

NTA je s Skupnim akcijskim planom iz decembra 1995 in s TEP maja 1998 oblikovala glavno strukturo bilateralnih odnosov. To so temelji sodelovanja med EU in ZDA v smeri zmanjševanja ali ukinitve ovir trgovanju in investicijam med njima.

Nova transatlantska agenda (NTA), izdana decembra 1995 v Madridu, je oblikovana tako, da prispeva k boljši kakovosti transatlantskega partnerstva s premikom od posvetovanja do skupnega delovanja. Kljub temu so še vedno obstajale številne ovire trgovanju in investicijam na transatlantskem trgu, kar je leta 1998 v Londonu pripeljalo do TEP med EU in ZDA. Ta skupna izjava vsebuje elemente za okrepitev in razširitev multilateralnega in bilateralnega sodelovanja in skupnega delovanja na področju trgovine in investicij (European External Action Service).

Na vrhu EU – ZDA maja 2002 je bila sprejeta Pozitivna ekonomska agenda, ki predstavlja okvir, v katerem lahko EU in ZDA postavita nove cilje, začneta pogajanja ali razširita spekter obstoječih dialogov, da se poveča učinkovitost njunega sodelovanja (European union factsheet 2003).

V zadnjem desetletju sta sprejeli več deklaracij in dogovorov, s katerimi sta vzpostavili novo ekonomsko integracijo in iniciativo rasti (European External Action Service).

Zaradi pomembnosti vpeljave pravic intelektualne lastnine v tretje države je bila sprejeta deklaracija o vpeljavi pravic intelektualne lastnine (IPR). V njej se EU in ZDA zavežeta k promociji in učinkoviti vključitvi v zmanjšanje svetovnega piratstva in k poglobitvi privatno-javnega partnerstva za zaščito intelektualne lastnine (prav tam).

Sestavljen je bil akcijski plan, katerega osnovna cilja sta pospešeno uveljavljanje zaščite predvsem v tretjih državah (Rusija in Kitajska) in vzpostavitev javno privatnega partnerstva, katerega cilj je oblikovanje ustreznih politik s pomočjo dialoga z industrijo (Evropska komisija 2006).

V zadnjih letih je razvoj bolj neformalnih stikov pripeljal do še boljšega sodelovanja. Marca 2008 sta obe, EU in ZDA, vpeljali več korakov za operacionalizacijo sodelovanja na številnih področjih, s poudarkom na preprečevanju konfliktov in zgodnjem opozarjanju (prav tam).

Transatlantsko partnerstvo, ki je izredno pomembno za obe partnerici, je dobilo večji zalet v devetdesetih letih. Danes je v njegovem sklopu že cela vrsta dogovorov, tako multilateralnih kot bilateralnih.

Zaradi NTA je sodelovanje med EU in ZDA postalo bolj intenzivno in produktivno. Z rednim dialogom med akterji, ki pred tem niso veliko sodelovali, se je NTA izkazal za dovolj prožnega, da lahko obravnava tudi novejša vprašanja, kot sta notranja varnost in boj proti terorizmu. Sodelovanje se je povečalo tudi na področju vprašanj zunanje politike.

Nastajanje novega sveta je močno vplivalo na institucionalizacijo sodelovanja. Štiri milijarde prebivalstva tvori novi svet, ki ima velik razvojni potencial. BRIC je uresničil napovedi in postal s skoraj tremi milijardami prebivalstva, večjim BDP-jem in manjšim dolgom tako veliko gospodarstvo kot ZDA.

Narava odnosa med EU in ZDA v veliki meri vpliva na mednarodno skupnost. Skozi transatlantsko partnerstvo se dve veliki politični in ekonomski enoti usklajujeta in sodelujeta tako med seboj kot tudi glede na tretje osebe v mednarodni skupnosti. Partnerstvo je definirano s posebnimi skupnimi interesi, ki presegajo lastne interese ZDA ali EU. Skupno si prizadevata za ohranitev njune moči.

4.2 ZUNANJA POLITIKA

V 50. in 60. letih prejšnjega stoletja sta aktivna podpora in interes evropskim integracijam s strani ZDA veliko pripomogla k ustanovitvi Evropske skupnosti. ZDA vzdržujejo diplomatske odnose z EU in njenimi predniki od leta 1953, ko so bili imenovani prvi opazovalci ZDA v Evropsko varnostno skupnost in ECSC. V letu 1961 je bila vzpostavljena misija ZDA v Evropsko skupnost. Evropska skupnost je predstavljena z delegacijo v Washingtonu, ki je bila vzpostavljena leta 1954, leta 1971 pa je pridobila vse diplomatske privilegije in imunitete. Pisarna v New Yorku je bila vzpostavljena leta 1964. Delegacija predstavlja EU v svojem delovanju z vlado ZDA v vseh zadevah, ki zadevajo EU. Poroča o razvoju ZDA sedežu v Bruslju in deluje kot povezovalni člen z drugimi mednarodnimi institucijami v Washingtonu (European External Action Service).

Njun odnos je bil velikokrat v »krizi«, vendar je bila v ozadju takih kriz grožnja skupnega sovražnika, kar ju je združilo in služilo kot močan razlog za pomiritev v kakršnih koli političnih, ekonomskih ali drugih sporih (Wiener in Hiester 1996, 4 v Gritters 2000, 30). Od leta 1970 so se konflikti med zaveznici povečali zaradi vprašanja, ali naj ZDA še naprej nosijo večje breme stroškov zahodne obrambe in ohranjanja mednarodne ekonomije, ko pa po njihovem mnenju Evropa pridobi več od ZDA. Problem delitve bremena je večkrat prišel na dnevni red v ZDA, ko se je zahodna Evropa ekonomsko okrepila in začela tekrovati z ZDA v kar nekaj panogah. V 80. letih prejšnjega stoletja se je trgovinski deficit ZDA povečeval in visoki stroški vojaškega bremena, ki so ga nosili, so postali nesprejemljivi. Leta 1986 je zahodna Evropa izdala plan za njeno nadaljnjo integracijo, enotni evropski akt, in začeli so govoriti o skupni zunanji in varnostni politiki (SZVP), ustanovitvi evropske vojske, evropskih čet s Francijo in Nemčijo in o okrepitvi obrambnih institucij, kot je zahodna evropska unija. Transatlantsko partnerstvo v devetdesetih letih je sestavljeno iz kompleksne mreže institucij, znotraj katerih ZDA in Evropa sodelujeta na področjih politike, varnosti, ekonomije in kulture. Te institucije so v tem času pokazale verjetno največ dinamike, odkar obstajajo. NATO se je kot odgovor na spremenjeno varnostno okolje razširil na vzhodno Evropo (Wiener in Hiester v Grittersova 2000, 23).

Glavni transatlantski partnerji so prav tako glavni igralci v ekonomskih organizacijah ZN, kot npr. Mednarodni denarni sklad (IMF), Skupina svetovne banke (IBRD), prej GATT in sedaj Svetovna trgovinska organizacija (WTO), ki se je preoblikovala iz njega. Ti akterji se tudi posvetujejo v Organizaciji za ekonomsko sodelovanje in razvoj. K tem se je 23. novembra 1990

pridružila tudi deklaracija o odnosih ZDA–EU, ki predstavlja okvir za redna in intenzivna posvetovanja. Prišlo je do pozivov za nadaljnjo institucionalizacijo in do predlogov za dogovor o neposrednih tujih naložbah in o transatlantskem prostem trgu. Transatlantski odnosi so kompleksni odnosi in razširitev le-teh se je večkrat pokazala za problematične. Skozi zgodovino zavezništva je bil v ameriškem kongresu glas, ki je nasprotoval preveliki odgovornosti NATA v Evropi. Tudi sprejetje Marshallovega plana je bilo težavno. Za nekatere v ZDA je bila obramba Evrope zgolj podaljšek obrambe ZDA (prav tam).

V preteklih desetletjih se je spremenila paradigma, katere ključna točka je konec hladne vojne leta 1989. Po nekaj stoletjih svetovne vladavine vodilnih evropskih držav, kar je bilo utemeljeno na konceptu nacionalne države in zaradi meddržavnih vojn usmerjeno v zagotavljanje varnosti držav, smo priča globalni in dominantni vlogi ZDA in naraščanju notranjih državnih konfliktov in se soočamo s problemom zagotavljanja varnosti predvsem človeku kot posamezniku (Jazbec, 2005).

V nadaljevanju bom skozi aktualne teme analizirala zunanjo politiko obeh transatlantskih partneric.

4.2.1 Zunanje politične teme

Teroristični napadi, vojna v Iraku in problem Guantanamo.

V nasprotju z obdobjem 1945–1989 Evropejci nimajo več občutka nevarnosti na svojem kontinentu, na drugi strani pa so teroristični napadi 11. septembra ustvarili nov občutek ranljivosti ZDA (European Commission 2004).

Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 je Busheva administracija napovedala vojno terorizmu, ki vključuje odprte in zaprte vojaške operacije, nova varnostna pravila, napore za blokiranje financiranja terorizma. Washington je pozval ostale države, da se jim pridružijo v boju proti terorizmu v smislu: »Ali ste z nami ali pa s teroristi.« Mnoge, ki so se pridružile kritiki »vojne proti terorizmu«, pa pravijo, da je to ideologija strahu in represije, ki ustvarja sovražnike in spodbuja nasilje in je prepogosto postala izgovor vlad za pritisk na nasprotne skupine in nespoštovanje mednarodnega prava in civilnih svoboščin (Global Policy Forum). Posledice 11. septembra so v EU in ZDA različno ovrednotene. Medtem ko se strinjata, da je učinkovit in

stalen boj proti terorizmu potreben, so pojmi učinkovitosti razumljeni različno. Washington podpira večinoma vojaške in nadzorne reakcije, Evropa pa meni, da je terorizem bolj kompleksna zadeva, ki potrebuje obravnavo na več področjih njenih socialnih, ekonomskih in političnih sprožitvenih dejavnikov. Evropa v nasprotju z ZDA dvomi v legalnost, učinkovitost in vzpostavitev meril, ki omejujejo individualno svobodo, ter ne postavlja terorizma kot glavnega svetovnega problema danes in v prihodnosti (Europe 2020 2004, 3).

V Madridu je 11. marca 2004 na vlakih odjeknilo deset eksplozij. 7. julija 2005 zjutraj so v središču Londona odjeknile štiri eksplozije. London je bil žrtev napadov zaradi vpletenosti Velike Britanije v vojno v Iraku.

V EU je po terorističnih napadih v Madridu in Londonu terorizem postal prisotna grožnja.

»Ne moremo govoriti o razcepljenosti EU, lahko pa govorimo o pomanjkanju skupne politike do tega problema in o pomanjkanju enotnega odnosa do radikalnega islama. Na paniko kaže streljanje na nedolžne civiliste (London), na ukrepe po terorističnem napadu in ne pred, čeprav je obstajala velika verjetnost, da bo do terorističnih akcij prišlo, na nejasno politiko do svobode veroizpovedi in na neenotno in nejasno politiko do imigrantov.« (Kunič, 2005)

13. junija 2002 je prišlo do okvirnega sklepa Sveta, v katerem je podana definicija terorizma in teroristične skupine: Strukturirana skupina, v kateri je več oseb kot ena in je bila ustanovljena z namenom izvajanja terorističnih dejanj. 25. marca 2004 je bila v Bruslju sprejeta Deklaracija o boju zoper terorizem, ki vključuje klavzulo o solidarnosti, varnostno strategijo, pomoč žrtvam, krepitev sodelovanja, krepitev nadzora nad mejami in dokumenti, navodila za skupen boj proti terorizmu, strateški cilji za revizijo načrta akcije za boj proti terorizmu, pretok informacij, preprečevanje financiranja terorizma, ukrepe za zaščito javnega transporta in javnosti, mednarodno sodelovanje, sodelovanje z ZDA in partnerji, ustanovitev mesta koordinatorja za boj proti terorizmu (European Council 2004).

ZDA so v zavezništvu z Veliko Britanijo napadle Irak 20. marca 2003 in trdile, da delujejo v skladu z mednarodnim pravom, medtem ko se mnogo držav ni strinjalo s tem. Razlog za napad je bilo orožje za množično uničenje, ki naj bi ga posedoval Irak. Te trditve o imetju orožja za množično uničenje so se pokazale za napačne (Global Forum Policy).

Ob napadu na Irak so se med članicami EU pokazala različna mnenje. Italija in Francija, obe močni in ustanovni članici EU, sta bili vsaka na svoji strani. Razpoka je nastala med velikimi državami članicami, ki so ene bolj naklonjene ZDA, druge manj. Torej med tistimi članicami, ki želijo ustvariti iz EU Ameriki konkurenčen pol, in med tistimi, ki ne vidijo potrebe po tem in menijo, da naj EU raje utrjuje sodelovanje z ZDA in skupen napredek v tehnologijah, znanju, področju skupne varnosti in kulturi ter se zavzemajo za širitev EU tudi s članicami, ki niso tradicionalno evropsko krščanske (Kunič 2005).

Poročilo ZN februarja 2006 je ugotovilo, da ZDA kršijo mednarodne zakone, eden od glavnih predlogov pa je zaprtje oporišča. ZDA obtožujejo, da zaprtim ne priznava pravice do pravičnega sojenja, svobode verovanja in zdravja. Pravni strokovnjaki trdijo, da je največja pomanjkljivost poročila, da je Guantanamo ocenjeval s pozicije zakonov, ki veljajo v mirnem času. ZDA so namreč vztrajale, da so v vojni, in zato se uporabljajo vojni zakoni (Delo 2006).

Maja 2010 je v dokumentu Nacionalna varnostna strategija ZDA zapisano, da bodo ZDA zaprle Guantanamo zato, da vzamejo nasilnim ekstremistom najmočnejše orožje za rekrutiranje v svoje vrste. Vendar brez obveze, kdaj in kako se bo to zgodilo (National Security Strategy 2010).

Mednarodno kazensko sodišče

Mednarodno kazensko sodišče (ICC – The International Criminal Court) je sodišče, ki sodi storilcem genocida, vojnim zločincem in za zločine storjene proti človečnosti. Delovati je začelo leta 2002¹² (United nations). Sodišče se sooča z različnimi izzivi, med katerimi izstopa nasprotovanje ZDA. Clintonova administracija je sodelovala v pogovorih o pogodbi ICC in Rimski statut podpisala zadnji možni dan. Busheva administracija z nastopom 2001 je izražala izjemno nasprotovanje. Ameriška vlada je vztrajno nasprotovala mednarodnemu sodišču, ki bi lahko privedel pred sodišče njihove vojaške in politične voditelje. Pričeli so pritiskati na ICC ter na posamezne države za podpis bilateralnih imunitetnih dogovorov. Pritiske so izvajali z grožnjami o ukinitvi ekonomske moči, z umikom vojaške pomoči in drugimi ukrepi (Global Forum Policy).

Busheva administracija je s pismom generalnemu sekretarju Kofiju Annanu maja 2002 izničila podpis iz časa Clintonove administracije. Takrat je ZDA vodila kampanjo, da bi spodkopala ICC

---

¹² Ustanovljen pa je bil s podpisom Rimske pogodbe leta novembra 1998 (United nations).

(AMICC 2006, 1). Obamova administracija kaže večje sodelovanje, vendar še vedno ostaja previdna, in Washington ne kaže volje po priključitvi zaradi morebitnih obsodb državljanov ZDA (Global Forum Policy).

Skupna pozicija EU je bila od začetka zagovarjanje hitre ustanovitve učinkovitega sodišču ICC in popolna ohranitev Rimskega statuta. Odločena je bila, da bo spodbujala čim širšo mednarodno podporo ICC skozi ratifikacijo Rimskega statuta in svojo zavezanost k podpori ICC kot pomembnega instrumenta svetovne skupnosti za boj proti najhujšim mednarodnim zločinom (European Commission).

Svet EU je sprejel enotno stališče, da je ICC za namene preprečevanja in omejevanja storitev hudih kaznivih dejanj, ki so v njegovi pristojnosti, poglavitno sredstvo za krepitev spoštovanja mednarodnega humanitarnega prava in človekovih pravic, s čimer prispeva k svobodi, varnosti, pravičnosti in pravni državi ter k ohranjanju miru in krepitvi mednarodne varnosti v skladu z nameni in načeli Ustanovne listine ZN. To skupno stališče je podpora učinkovitemu delovanju Sodišča in krepitev podpore Sodišču s tem, da se spodbuja najširša možna udeležba pri Rimskem statutu (European Council 2003, 67–69).

Kjotski protokol

Osnovna stališča ZDA in EU do sporazuma o reševanju podnebnih sprememb so bila znana na pogajanjih za UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change). Bilo je očitno, da so ZDA proti dogovoru, ki od njih zahteva zmanjševanje toplogrednih plinov. EU pa se je nasprotno močno zavzemala za sporazum, ki bi omejil emisije toplogrednih plinov (Žekar 2005, 69).

Razlog ZDA za nasprotovanje lahko najdemo v tem, da jim poceni domači energetske viri omogočajo njihovo energetsko intenzivno življenje. Mednarodni sporazum bi poskušal reševati problem podnebnih sprememb, tako da bi omejeval uporabo teh energetskih virov, zaradi česar bi cene novih virov energije in stroškov proizvodnje narasle. To pa bi imelo ogromen vpliv na ameriški način življenja in konkurenčnost njihovega gospodarstva (Žekar 2005, 69–70).

Tudi v stališču EU so v ozadju gospodarski interesi, vendar z drugačnimi cilji. Ker EU nima dovolj svojih poceni energetskih virov, jih njihov uvoz podraži in cena je odvisna od svetovnega

gibanja cene. S sporazumom, ki regulira izpuščanje emisij TGP, ki bi podobne ukrepe zahteval tudi od drugih držav, se doseže večja gospodarska konkurenčnost EU. Poleg gospodarskega interesa je v EU tudi močan pritisk okoljevarstvenega prebivalstva, ki vpliva na politike držav (prav tam).

Na Podnebni konferenci v Durbanu so podaljšali veljavnosti zavez iz kjotskega sporazuma o zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov. ZDA, ki kjotskega protokola niso ratificirale, so končni dogovor sprejele, vendar pa se napovedujejo težave v kongresu. Pogajanja naj bi končali do leta 2015, sporazum pa bi začel veljati leta 2020 (Kajfež Bogataj 2012). Podnebni pogovori se bodo nadaljevali novembra 2012, in sicer v okviru Vrha ZN o podnebnih spremembah v Dohi (Podnebni pogovori v znamenju nestrinjanja glede agende oblikovanja novega globalnega podnebnega dogovora 2012).

Konferenca Rio+20 je bila po mnenju mnogih neuspešna in izpostavlja se neambicioznost držav udeleženk prevsem zaradi pomanjkanja drznih pobud in prelomnih pogodb, kot so biotska raznovrstnost in pobud zmanjšanja toplogrednih plinov, ki so bili izpostavljeni na prvem vrhu v Riu. ZDA, za razliko od EU, na konferenci Rio+20 ni sprejela ODA (Official Development Assistance) cilja (US Rio+20 2012).

Doha – razvojna agenda

Države članice WTO so leta 2001 v Dohi sprožile nov krog pogajanj v smeri večje liberalizacije svetovne trgovine. Do sporazuma ni prišlo v predvidenem roku zaradi različnega mnenja glede pomembnejših tem. Najbolj izstopajo razlike med razvitimi (EU, Japonska in ZDA) in nerazvitimi (Kitajska, Brazilija, Indija in Južna Afrika). Napetosti se pojavljajo tudi med ZDA in EU, posebno na temo kmetijskih nadomestil, ki ovirajo prosto trgovino. Pogajanja leta 2008 so bila ponovno prekinjena, saj jim ni uspelo doseči kompromisa na kmetijskih uvoznih pravilih (World trade organization).

Pregled zunanjepolitičnih tem kaže, da so turbulentni dogodki, povezani predvsem s konsolidacijo demokracije v vzhodnoevropskih državah, z vlogo mednarodnih institutov in še bolj okoli teme boja proti terorizmu, izpostavili določena razhajanja med ZDA in EU. Medtem ko je EU želela uveljaviti pomen mednarodnih institucij za reševanje mednarodnih sporov in celovitejši pristop k spoznavanju in razumevanju perečih tematik, so ZDA koristile svojo

superiornost v mednarodni skupnosti in se zatekale k politiki izvršenih dejanj, ki so sprožala polemike in negativna stališča v Evropi. Ker si ZDA ne želijo izgubiti Evrope kot zaveznice in ker si Evropa ne more privoščiti izgube ZDA kot partnerice, so se kljub nekaterim razhajanjem odnosi normalizirali. Oboji izpostavljajo potrebo po podpori razvoju in širjenju demokracije v tranzicijske države, pomoči Afriki in boju proti terorizmu, v ozadje pa so potisnjena nesoglasja v zvezi z neupoštevanjem mednarodnih institucij, kršenjem človekovih pravic in okoljske tematike.

4.3 GOSPODARSTVO

»S koncem druge svetovne vojne in s pričetkom hladne vojne so bile vodilne evropske države tako vojaško in ekonomsko oslabiljene, da so jih ZDA enostavno izrinile s položaja monopolnega obvladovalca globalnih razmerij. Tako lahko posledično rečemo, da predstavlja zgodovina ZDA proces stalne ekspanzije in nedvomnega vzpona od relativno šibke države do sedanjega globalnega hegemon.« (Kagan 2004 71, 98 v Jazbec 2005) »Ta preobrazba je postala očitna s koncem druge svetovne vojne in s koncem hladne vojne, ko z razpadom blokvske delitve sveta ostanejo ZDA dominanten dejavnik.« (Jazbec 2005)

Medtem ko je bila Evropa voditelj tako v prvi kot drugi industrijski revoluciji, pa ne sodeluje popolnoma v tretji industrijski revoluciji, ki je po mnenju Thurowa biotehnoška revolucija. Če je bilo 20. stoletje videno kot stoletje fizike, bo 21. stoletje videno kot stoletje biologije (Thurow 2003, 3–4). Vendar Evropa zaradi strahu pred genetsko spremenjenimi rastlinami in živalmi ni v celoti vstopila v biotehnoško revolucijo. Druga šibka točka Evrope je, razen držav konsenza, da je bila nezmožna spodbujati nova podjetja, ki bi dominirala novi tehnologiji. Kot rezultat tega je zaostajanje Evrope, ko gre za vlaganje v privatne raziskave in razvoj novih tehnologij. Ameriški položaj na šahovnici se je utrdil ne samo zaradi svojih sposobnosti, ampak tudi zaradi nerodnega igranja njenih nasprotnikov (prav tam). V zgodnjih šestdesetih letih je nov produkt investitorjem dal monopolno moč in višje cene so prinesle večje dobičke. ZDA so se koncentrirale na razvoj proizvodne tehnologije, v Zahodni Nemčiji in na Japonskem pa na procesno tehnologijo. Toda kar je bila nekoč dobra strategija ZDA, je kasneje postala slaba strategija in ZDA so pričele zaostajati, Zahodna Nemčija in Japonska pa sta jo dohiteli (prav tam, 46–47). V Tabeli 3.1, kjer je prikazan globalni konkurenčni indeks, je razvidno, da so jo poleg teh dohiteli skandinavske države, t. i. družbe konsenza, sledile so jim Singapur, Hong Kong in Kanada, ki so pred več kot desetletjem načrtno vstopile v proces sistematične nadgradnje

globalne odprtosti in konkurenčnosti ter posodobitve norm enotnega trga (World Economic Forum 2010, 15).

V 21. stoletju znanje in sposobnosti delovne sile postajajo najpomembnejše orožje konkurence (prav tam, 40). Ameriška vlaganja v R&D so včasih vodila svet, v začetku devetdesetih pa so leta, če odštejemo obrambo, nižja, kot so bila pred desetletji, medtem ko sta na Japonskem in v Zahodni Nemčiji (Thurow 2003, 254) in družbah konsenza zrasla. Thurow je prav tako že v začetku devetdesetih napisal, da bi bilo za razviti svet boljše, da bi imel podobno institucijsko infrastrukturo kot skandinavske države.

V gospodarskem tekmovanju »svet ni razdeljen na prijatelje in sovražnike ..., igra je istočasno kooperativna in konfliktna«. Lahko ostanejo prijatelji in zavezniki, vendar si še vedno želijo zmagati. Na vseh straneh so kapitalisti, vendar udeleženci bodo igrali dve zelo različni igri (Thurow 2003, 24–39).

V devetdesetih letih je močan kontrast med ameriško »novo ekonomijo« in bolehnim starim kontinentom vzpostavljala evro pesimizem in dvome glede zmožnosti EU, da vzpostavi nov in učinkovit razvojni režim. V začetku 21. stoletja se je položaj obrnil in postal mnogo bolj uravnotežen (Boyer 2011, 8). Kot pravi Thurow (2003, 205), gospodarska tekma ni za tekače na kratke proge, ampak zahteva sposobnosti maratonca, da se pokaže rezultat stoletja – 3- ali večodstotna letna stopnja rasti gospodarstva. Ta naloga je izredno težka. Thurow (prav tam, 201) je v prejšnjem stoletju napovedoval, da se bodo v prvi polovici 21. stoletja vloge zamenjale. Amerika bo začela to stoletje z veliko izgubo prednosti, ki jo je imela v drugi polovici 20. Stoletja, in EU bo postala absolutni zmagovalec.

Lahko bi zaključili, da večina EU ne sledi razvojnemu konceptu družb konsenza, ZDA, BRIC, večini držav okoli Tihomorskega oceana, državam, ki skupaj tvorijo 4 milijarde svetovne populacije. Te države spoštujejo koncept globalne odprtosti in konkurenčnosti, vendar le-to močno nadgrajujejo s sredstvi močnejšega investicijskega cikla v kompleksno znanje njihovih narodov, kot tudi v tehnološko in inovativno kvalitativno transformacijo svojih gospodarstev. Istočasno mora vodstvo EU sprejeti resno odgovornost za neupoštevanje prednosti lastnega ogledala – družb konsenza držav članic, ki so svetovne razvojne voditeljice že skoraj desetletje in imajo vse pogoje, da le-to ostanejo (Sočan v Langer 2011, 102).

Torej, da se bodo napovedi Thurowa uresničile, bodo morale poleg družb konsenza tudi preostale članice EU iti po njihovi poti in izkoristiti prednosti ogledala, ki jim ga ponujajo.

4.3.1 Pomen širitve Evropske unije za transatlantske odnose

Medtem ko države južne EU in nove članice srednjeevropskih in baltiških držav verjamejo, da je širitev pomembna za gospodarstvo in rešitev njihovih težav na poti k razvitosti, je resnica drugačna. Potrebne so kvalitetne spremembe dosedanjih konceptov, ekonomske strukture in vladanja EU. Vse to pa zahteva hitro in koordinirano evolucijo institucionalne infrastrukture celotne EU (Sočan v Langer 2011, 108).

Širitev je sicer pripomogla h konkurenčnosti evropskih podjetij, ki so postala globalni igralci, ne moremo pa reči, da bo nadaljnja širitev imela pomembne pozitivne vplive na transatlantske odnose.

Pomembneje bodo nanje vplivale kvalitetne spremembe in rast obstoječih članic EU, pri čemer mora vodstvo EU pokazati voljo in slediti lastnemu ogledalu družb konsenza, držav članic, ki so svetovne razvojne voditeljice že skoraj desetletje (Sočan v Langer 2011, 102).

4.3.2 Gospodarska uspešnost

Ugotavljanje dejstva, kdo je bolj gospodarsko uspešen, ZDA ali EU, je izredno kompleksno in težavno.

Ker je za začetek potrebno določiti nek okvir obravnavanja, se bom pri obravnavanju gospodarske rasti naprej dotaknila (I) dejavnikov gospodarske rasti, v nadaljevanju pa tudi (II) konkurenčnosti, ki je izrednega pomena za podjetništvo.

(I) Dejavniki gospodarske rasti

Dejavniki gospodarske rasti, ki jih poudarja OECD, so: (1) informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT); (2) znanost, tehnologija in inovacije in (3) podjetništvo (Bučar v Sočan 2003, 57).

(1) Informacijsko-komunikacijska tehnologija

Analize parametrov gospodarske rasti v razvitih državah kažejo, da IKT pomembno vpliva na gospodarsko rast, produktivnost, zaposlovanje in inovacijsko dejavnost. Najhitreje rastejo ravno investicije v IKT in ocene pravijo, da so v ZDA v drugi polovici devetdesetih let, kljub temu da obsegajo manj kot desetino BDP, prinesle tretjino gospodarske rasti (Bučar v Sočan 2003, 58). Internet in elektronsko trgovanje je veliko pripomoglo h gospodarski rasti držav,¹³ ki so vodilne na področju teh tehnologij. Za učinkovito uporabo priložnosti, ki jih ponuja internet, morajo države zagotoviti primerno okolje, ki sprejema in spodbuja nove tehnologije (OECD 2000, 11–12). Pri razvoju in uvajanju IKT ima vodilno vlogo zasebni sektor, vendar je poleg njega zelo pomembno tudi spodbujanje države za uporabo novih tehnologij s širjenjem primernih in cenovno ugodnih telekomunikacij in poceni dostopa do interneta (Bučar 2003, 62). ZDA so bile najbolj uspešne in največ pridobile pri implementaciji nove tehnologije, zato so najbolj uspešno stopile na pot informacijske tehnologije in bolj uspešno svetovno trgovinsko izkoristile to priložnost.

(2) Znanost, tehnologija in inovacije

Za dolgoročni razvoj vsake države in njeno gospodarsko rast je pomembna njena znanstvena in tehnološka dejavnost.

Inovacije so izredno pomembne za gospodarsko rast, ker vplivajo nanje tako na mikro- kot makroekonomski ravni. Bistvenega pomena sta tako inventivna sposobnost kot inovacijska sposobnost. Inovacijska sposobnost je sposobnost prenosa in tržne uporabe novega znanja. Trajne naložbe v R&R, trženje in prenašanje novega znanja so pomembni za uspešnost inovacijske dejavnosti (Bučar 2003, 59–60). Na učinkovitost inovacijskega delovanja pomembno vpliva tudi vladna raziskovalna in tehnološka politika. Svojim članicam OECD svetuje, naj s primernimi ukrepi delujejo v smeri povečanja učinkovitosti R&R (Bučar 2003, 62–63).

V spodnji tabeli so navedeni podatki za sredstva, namenjena v R&R, za leto 2008 za ZDA in EU27. ZDA namenijo 2,79 % svojega BDP za R&R, EU27 pa le 1,84 %. Iz tega je razvidno, da ZDA še vedno namenajo več denarja za R&R kot EU, kateri se pozna, da so se ji priključile nove članice, ki morajo na tem področju še marsikaj narediti.

---

¹³ To so Skandinavske države, Kanada in ZDA.

Tabela 4.1: Odstotek BDP, namenjenega v R&R (za leto 2008)

	% BDP
ZDA	2,79
EU27	1,84

Vir: OECD Factbook 2011–2012 (2011, 179)

Od leta 2000 do 2008 so se vlaganja v raziskave in razvoj (R&R) tako v ZDA kot v Evropi malo povečala (OECD 2009). Vendar kljub malemu povečanju EU še vedno zelo zaostaja, z izjemo Skandinavskih držav in Nemčije, za ZDA. EU lovi cilj Lizbonske strategije, po kateri namenja 3 % BDP-ja v R&R.

Inovacije lahko delujejo kot pomoč za izhod iz krize, vendar jim v krizi še bolj močno grozi, da sredstva za R&R ne bodo naraščala v taki meri, kot je to potrebno. Države morajo gledati na tovrstno vlaganje kot nujno potrebno za nadaljnji razvoj in ne kot strošek. Po padcu finančnega trga se je število celotnih projektov in novih projektov močno zmanjšalo (OECD 2009).

(3) Podjetništvo

Tretji dejavnik gospodarske rasti, ki prihaja v ospredje, je podjetništvo. Kazalec spodbudnega ozračja za podjetništvo je dinamika nastajanja novih podjetij, ki kaže intenzivnost spreminjanja idej v prakso in ukinjanja podjetij, ki kaže na konkurenčnost na trgu (Bučar 2003, 60–61).

Država lahko pomembno vpliva na okolje in pogoje delovanja podjetnika. Po mnenju OECD bi se država morala osredotočiti na naslednja področja: omogočanje vstopa in izstopa na trg; razširitev dostopa do financ; nagrajevanje podjetništva; mobilizacija človeških virov; zagotovitev učinkovitih in kakovostnih vladnih programov (Bučar 2003, 64–65).

(II) Konkurenčnost

Konkurenčnost je izrednega pomena za podjetništvo. EU-lex (2008) izpostavlja, da kljub povečanju konkurenčnosti v EU ta še vedno močno zaostaja za ZDA. Razlike v produktivnosti znotraj EU se manjšajo, nove države članice dohitevajo stare in nekatere najbogatejše države članice EU celo prekašajo ZDA (prav tam).

ZDA imajo prednost v proizvodno prijaznem okolju, ki omogoča, da so podjetja bolj odzivna na spremembe in lažje posegajo po novih priložnostih. Rast produktivnosti je bila višja tako zaradi boljše uporabe novih tehnologij v proizvodnih procesih kot zaradi bolj prilagodljivega trga dela.

EU je bilo leta 2000 jasno, da njeno gospodarstvo potrebuje temeljito prenovo, če želi konkurirati ZDA in drugim svetovnim gospodarstvom. Evropski svet je na zasedanju v Lizboni postavil nov jasen cilj za EU, da bi v desetih letih EU postala »najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju temelječe gospodarstvo na svetu« (Eurostat yearbook 2006–07, 241). Lizbonska strategija, ki je veljala do leta 2010, se je zavzemala za to, da bi se prav vse panoge gospodarstva odprle za konkurenčni trg. Obsegala je področja, kot so raziskave, izobraževanje, usposabljanje, dostop do interneta in elektronsko poslovanje. Zajemala tudi reformo evropskih sistemov socialne varnosti, ki družbam omogočajo, da se brez večjih težav soočijo s spremembami. Te spremembe pa morajo biti trajnostne, če naj bi koristile prihodnjim generacijam. Na pobudo Sveta je Komisija predložila akcijski načrt z naslovom „eEvropa 2005“, katerega cilj je pospešiti uporabo interneta v Evropski uniji z modernimi javnimi spletnimi storitvami, vključno z e-vlado, e-učenjem in e-zdravstvom. Med pomembnejšimi cilji je bila tudi vzpostavitev Evropskega raziskovalnega prostora, ki zajema vzpostavitev zelo hitrega čezevropskega omrežja za elektronsko znanstveno komuniciranje. Hkrati pa so potrebne spodbude za pritegnitev vodilnih svetovnih znanstvenikov in obdržanje le-teh. Ena od prednostnih nalog EU je pospeševanje naložb v ljudi in izobraževanje, ki sta glavna aduta Evrope. Eden od dejavnikov, ki neugodno vplivajo na telekomunikacijske in internetne storitve v Evropi, je pomanjkanje ustreznih strokovnjakov. Lizbonska strategija je vključevala tudi reševanje problema staranja prebivalstva, ki ima resne posledice za delovno silo in financiranje evropskih sistemov socialne varnosti in pokojninskega zavarovanja (European union).

Evropa 2020 – strategija EU za pametno, tajnostno in vključujočo rast je nadgradnja Lizbonske strategije. Cilji strategije so: pametna rast (gospodarstvo temelji na znanju in inovacijah); trajnostna rast (konkurenčno in zeleno gospodarstvo, ki gospodarneje izkorišča vire); vključujoča rast (visoka zaposljivost ter gospodarska, socialna in teritorialna kohezija) (Evropska komisija 2012).

EESO (Evropski ekonomsko-socialni odbor) skupaj s Komisijo meni, da je treba v okviru lizbonskih ciljev največ pozornosti posvetiti gospodarski rasti in zaposlovanju. Konkurenčnost in gospodarska rast ne smeta biti sama sebi namen, temveč sta orodje za doseganja ciljev na socialnem in okoljskem področju. Dejanski problem je upočasnjevanje gospodarske rasti in manjša konkurenčnost EU v primerjavi z drugimi svetovnimi gospodarstvi, kar ogroža evropski

socialni model in okoljske vrednote. EESO posebej opozarja na ključno vlogo znanja, raziskav in razvoja ter novih tehnologij. Če bo slednjim namenila osrednjo pozornost in ustrezna sredstva, bo imela Evropa edinstveno priložnost, da izboljša svojo produktivnost, konkurenčnost, rast in zaposlovanje v primerjavi z močno konkurenco iz drugih delov sveta in hkrati z ekološko učinkovitimi tehničnimi rešitvami, ki upoštevajo zahteve državljanov in varujejo njihovo zdravje in varnost, in omili obremenjevanje okolja in naravnih virov (Evropska komisija 2008, 22–29).

V okviru prilagajanja EU na vedno večjo konkurenčnost svetovne družbe bo treba iz finančne perspektive upoštevati dva popolnoma nasprotujoča si izziva: visoko stopnjo brezposelnosti v večini držav članic EU in primanjkljaj delovne sile v bližnji prihodnosti (Evropska komisija 2008, 22–29).

Globalno konkurenčno poročilo,¹⁴ ki ga letno izdaja Svetovni ekonomski forum,¹⁵ vsebuje podatke o konkurenčnosti posameznih gospodarstev. V poročilu je navedeno, da je rast gospodarstva drugo leto zaporedoma nizka in kot v preteklih letih neenakomerno razporejena. Države v razvoju rastejo hitreje od razvitih držav (WEF 2012). Med letom 2005 in danes vidimo večje spremembe na lestvici konkurenčnosti (glej Tabelo 4.2).

Tabela 4.2: Primerjava konkurenčnega indeksa med letom 2005, 2011–2012 in 2012-2013

	2005 Pozicija	2011-2012 Pozicija	2012-2013 Pozicija
Švica	8	1	1
Švedska	3	3	4
Singapur	6	2	2
ZDA	2	5	7
Nemčija	15	6	6
Japonska	12	9	10
Finska	1	4	3
Nizozemska	11	7	5
Danska	4	8	12
Velika Britanija	13	10	8

Vir: World Economic Forum (2005, 15), World Economic Forum (2012, 13)

¹⁴ The Global Competitiveness Report.

¹⁵ World Economic Forum (WEF), ki je med vodilnimi opazovalci konkurenčnih pogojev kar 117 globalnih gospodarstev.

V Tabeli 4.2, ki prikazuje konkurenčnost trinajstih najbolj konkurenčnih držav in povprečje EU za leto 2005, je na prvem mestu Finska in na drugem mestu ZDA. Vse skandinavske države so izredno visoko na lestvici konkurenčnosti, kar je rezultat njihove zdrave makroekonomske klime in transparentnih in učinkovitih javnih institucij. Konkurenčna uspešnost ZDA je rezultat njene tehnološke prevlade njenih podjetij, ki so agresivna v prevzemanju novih tehnologij in veliko vlagajo za R&R. Kljub temu pa ji konkurenčnost zmanjšujejo njena šibka področja zlasti na področju javnih financ. Povprečje v EU je slabo, saj na novo priključene države članice niso konkurenčne, in zaseda 27 mesto. Od leta 2005 do danes pride do večjih sprememb v konkurenčnosti posameznih držav. Nekatere obdržijo prednost, druge jo pridobijo, tretje pa jo močno izgubijo. Prvo mesto zavzame Švica. Skandinavske države so z na znanju temelječim gospodarstvom in družbo med najkonkurenčnejšimi državami na svetu. ZDA se premaknejo iz drugega na peto mesto.

Rezultati znotraj EU so precej različni; na eni strani so Skandinavske države, ki so izredno uspešne, na drugi strani pa so pretežno države južne Evrope, ki so manj uspešne.

Osnova uspešnosti je učinkovit inovacijski sistem. EU lahko ostane med svetovnimi tehnološkimi in inovativnimi silami, če bo spodbujala odprtost svojega gospodarstva in družbe ter istočasno gradila regionalno, državno in EU inovativno infrastrukturo z globalno vodečim inovacijskim sistemom (Sočan v Langer 2008, 60–61).

Kljub različnim mnenjem ostaja dejstvo, da mora Evropa še marsikaj postoriti za izboljšanje svoje konkurenčnosti.

Sredi devetdesetih let se je zgodil preobrat, ZDA so Evropo prehitele po kazalcih povprečne rasti BDP, produktivnosti dela in proizvodne produktivnosti. Zasluge za takšno stanje se najpogosteje pripisujejo razvoju in zgodnejši ter intenzivnejši vpeljavi informacijskih tehnologij v industrijo ZDA. Prestrukturiranje evropskega gospodarstva je potekalo počasneje. V večji meri so bile ohranjene panoge z zahtevano nizko ali srednjo stopnjo izobrazbe, ki pa niso beležile visokih rasti oziroma so se trendi obrnili navzdol. Težavo za evropsko gospodarstvo je predstavljal tudi dokaj rigidni sistem socialne varnosti ter nerazvita podjetniška kultura. EU skuša navedene težave odpraviti z izdatnimi sredstvi, ki se skozi finančne perspektive in določene vsebinske prioritete prelivajo v perspektivne panoge in inovativne inkubatorje. Finančne vzpodbude so podprte z reformami v sistemu socialne varnosti in izobraževanju. Mnogi komentirajo, da Evropa že zamuja naslednjo revolucijo, ki se dogaja v biotehnologiji. Vendar to tehnologijo

predvsem v Evropi spremljajo močni očitki o ogrožanju okolja in zdravja ljudi, zato se je Evropa odločila za previdnejšo pot vpeljevanja omenjene tehnologije.

4.3.3 Gospodarsko sodelovanje

EU in ZDA najboljše sodelujeta na trgovinskem področju, kjer ena drugi predstavljata ogromen trg priložnosti. Skupaj ustvarita za okoli 2/5 svetovnega trgovanja. Leta 2011 je izvoz blaga EU v ZDA znašal 260 milijard evrov, medtem ko je uvoz iz ZDA znašal 184 milijard evrov. Trgovanje v storitvah leta 2010 je bilo zelo izenačeno, in sicer je EU v ZDA izvozila za 130 milijard evrov, medtem ko je iz ZDA uvozila za 127 milijard evrov (European Commission).

Na gospodarskem področju poteka dolgoletna razprava o krepitvi in širitvi transatlantskega trga, celo o prostotrgovinskem območju (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 55).

V njunem bilateralnem odnosu najdemo tudi trgovinske spore, kar je glede na velikost njune bilateralne trgovine normalno. Kljub zgodnjemu opozorilnemu mehanizmu, razvitemu leta 1999, so mehanizmi trgovinske zaščite, vprašanja v zvezi s subvencijami, pravicami intelektualne lastnine in drugih ukrepov povzročili večje spore (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 51).

Pogosto so napetosti med EU in ZDA posledica velike in naraščajoče gospodarske soodvisnosti. Večkrat ne gre za tradicionalne trgovinske, ampak za spore, ki segajo čez mejo in se dotikajo domačih vprašanj, kot so način obdavčenja enih in drugih, način vodenja družb ali način regulacije gospodarstva (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 51).

»Kot je razvidno iz Quinlanovega poročila o čezatlantskih gospodarskih odnosih, je čezatlantsko gospodarstvo po padcu Berlinskega zidu postalo celo bolj prepleteno in medsebojno odvisno, pri čemer so tuje naložbe pomembnejše od trgovine. Približno polovica ameriških neposrednih tujih naložb (TNI) v 90. letih 20. stoletja je šla v Evropo. Delež evropskih naložb v ZDA je bil leta 2000 za skoraj 25 % večji od ameriškega deleža v Evropi. Leta 2001 in skozi večji del devetdesetih let je bila Evropa udeležena s polovico v skupnih globalnih prihodkih ameriških podjetij.« (Evropski ekonomsko-socialni odbor 2004, 51)

Trend naraščanja investicij se je nadaljeval v obeh smereh. Investicije v letu 2011 so prišle iz strani EU že do 110,7 milijard EUR in 114,8 milijard EUR s strani ZDA v EU (European Commission).

Evro potrjuje pomembnost EU kot trgovinske velesile v svetu s približno enakim deležem v trgovini, kot ga ima ZDA. Kmalu po vpeljavi evra je bil izvoz EU višji od ZDA in dvakrat večji od Japonske. Od Evra se pričakuje, da bo v prihodnosti igral rastočo vlogo v mednarodni trgovini. Prednosti, ki jih je prinesel evro, so: veliko evro območje; stroški in riziko menjave valut so bili odstranjeni in gospodarska rast je bila olajšana, kar je prineslo prednosti ne le EU, ampak tudi ZDA, in globalna ekonomska stabilnost se je povečala (Evropska unija). Evro je trenutno druga najbolj uporabljena rezervna valuta.

Na gospodarskem področju je EU trajno pomemben igralec in partner ZDA, s katero sta skozi različne dogovore razvili sodelovanje, ki se kaže v visoki stopnji gospodarske soodvisnosti. Po drugi svetovni vojni je bila ZDA edina ekonomska velesila, danes pa ji EU predstavlja enakovrednega konkurenta. Thurow (2003, 7) je v začetku devetdesetih dejal, da bo Evropa zmagovalec 21. stoletja. ZDA imajo trenutno najmočnejšo gospodarsko pozicijo, kar pa še ne pomeni, da bodo one zmagovalci, saj jo pospešeno izgubljajo. ZDA so tehnološko naprednejše in namenjajo več sredstev v R&D, kar jim v prihodnosti prinaša močnejšo pozicijo. EU je sicer trgovinsko uspešna, vendar je njen problem širitev na osnovi norm notranjega trga EU, ne pa na normah gospodarstva in družbe znanja.

5 ZAKLJUČEK

EU je od svojih začetkov prehodila dolgo pot. V tem času se je znašla pred mnogimi izzivi širitve skupne obrambne in vojaške politike in skupne zunanje politike. Na ekonomskem področju je EU postala pomemben akter in partner ZDA, s katero sta skozi različne dogovore razvili sodelovanje, ki se kaže v visoki stopnji gospodarske soodvisnosti.

V začetku svojega diplomskega dela sem postavila hipotezo, da sedanji razvoj in širitev EU ne bosta imela za posledico krepitev njene vloge pri določanju dinamike svetovnega gospodarstva in na splošno krepitev njene vloge v svetu. Hipotezo lahko delno zavrnem in delno sprejemem.

Delno zavračam, da razvoj in širitev EU nista vplivala na krepitev njene vloge v svetovnem gospodarstvu. Z razvojem je EU povečevala svoje pristojnosti na področjih delovanja, s širitvijo pa zaradi velikosti svojega trga predstavlja priložnosti tako za članice kot nečlanice unije. Trgovinsko je postala najpomembnejši svetovni igralec, kar je povečalo njen vpliv v svetovnem gospodarstvu. Uvedba evra ji je prinesla še večjo potrditev na trgovinskem in finančnem področju.

Potrjevanje hipoteze se nanaša na tehnološki razvoj, namenjanje premalo sredstev v R&R in slabo konkurenčnost, zaradi česar ne more vplivati na dinamiko svetovnega gospodarstva. To sicer ne velja za vse članice, saj so na eni strani skandinavske države izredno uspešne, na drugi pa pretežno južne države slabše. Lahko bi dejali, da širitev iz tega vidika slabi njeno vlogo pri določanju dinamike svetovnega gospodarstva.

Pri slabše razvitih članicah bo potrebna odstranitev pomanjkljivosti in delovanje v smeri napredka, kar bo odvisno od odločitve voditeljev vlad držav članic EU. Potrebne so reforme, ki bodo omogočile »vitkejše« države, učinkovito inovacijsko naravnano institucionalno strukturo in tehnološko in inovativno kvalitativno transformacijo gospodarstva v vsej EU.

EU ima poleg gospodarskega vpliva tudi pomemben vpliv v svetu na področju okoljevarstvene politike, razvojne in humanitarne pomoči, sodelovanja na regionalni in globalni ravni ter vpliv svoje mehke moči. Evropa se zaveda okoljskih problemov, ki presegajo meje, in je aktivna v reševanju okoljske problematike. S svojim vplivom v svetu prispeva k večjemu zavedanju ostalih akterjev v svetu. EU je razvojno pomoč povezala s trgovinsko in na ta način pomaga državam v

razvoju do boljše razvitosti. Na humanitarnem področju je EU največja donatorica pomoči, kar pomeni, da je njena vloga na tem področju izredno močna. Samo donatorstvo povečuje tudi ugled EU v svetu. Kot zadnjo bi omenila še evropsko mehko moč, ki se je razvila skozi delovanje EU s pridobivanjem na ugledu in pomembnosti. Njena mehka moč je izrednega pomena, česar ji nihče ne zanika.

Sklenem lahko, da je in bo EU v prihodnje pomemben svetovni akter na trgovinskem področju. Njena vloga v določanju dinamike svetovnega gospodarstva bo v veliki meri odvisna od odločitev in dejanj Unije v bližnji prihodnosti. Če bo želela EU imeti večji globalni vpliv, bo morala slediti družbam konsenza in okrepiti svoje sposobnosti za jasno izražanje lastnega mnenja in delovanje v mednarodni skupnosti.

6 LITERATURA

AMICC. 2006. *Jurisdiction of ICC*. Dostopno prek: <http://www.amicc.org/icc/jurisdiction> (28. avgust 2010).

Boyer, Robert. 2011. *Growth strategies and poverty reduction: the institutional complementarity hypothesis. Working paper Nr. 2007 – 43*. Paris: Jourdan sciences Economiques Laboratoire d'economie appliquee – Inra. Dostopno prek: hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/58/77/03/PDF/wp200743.pdf (5. avgust 2012).

Delo. 2006. Guantanamo – leglo nepravilnosti?, 16. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/21749> (15. november 2011).

Dinan, Desmond, ur. 2000. *Encyclopedia of the European Union. Updated Edition*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire. London: Macmillian press ltd.

Enotna evropska listina. 1986. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si/index.php?id=87> (13. november 2011).

European Commission. 2004. *Europe 2020*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm (15. junij 2011).

--- 2008. *Commission Notice on remedies acceptable under the Council Regulation (EC) No 139/2004 and under Commission Regulation (EC) No 802/2004*. OJ C 267. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:267:0001:0027:EN:PDF> (5. september 2011).

--- 2010. *Bilateral relations: USA*. Dostopno prek: http://europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/countries/usa/index_en.htm (28. avgust 2010).

--- 2010. *External relations – Human rights*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/index_en.htm (27. avgust 2010).

--- 2011. *European Economic Forecast - autumn 2011*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2011_autumn_forecast_en.htm (13. november 2011).

--- 2012. *United states*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/trade/creating/opportunities/bilateral-relations/countries/united-states/> (5. avgust 2012).

European Council. 2003. *Council common position on the International Criminal Court*. L 150. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:150:0067:0069:EN:PDF> (15. junij 2011).

--- 2004. *Declaration on combating terrorism*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/DECL-25.3.pdf> (15. junij 2012).

European External Action Service. 2010. *United States of America*. Dostopno prek: http://www.eeas.europa.eu/us/index_en.htm (29. september 2010).

European Union. 2006. *European union factsheet. The positive economic agenda*. Dostopno prek: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/114066.htm> (15. avgust 2011).

--- 2007. *EU-US foreign direct investments flows sharply increase*. Dostopno prek: <http://www.eurunion.org/News/press/2007/2007055.htm> (28. september 2010).

--- 2011. *History*. Dostopno prek: http://europa.eu.int/abc/history/index_sl.htm (12. november 2011).

--- 2011. *Eurostat yearbook 2010*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-10-220/EN/KS-CD-10-220-EN.PDF (5. junij 2012).

--- 2012. *Janez Potočnik European Commissioner for Environment The success or failure of Rio will depend on us and be decided in the years to come European Environmental Bureau's Annual*. Dostopno prek: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/12/666&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (1. oktober 2012).

Eurostat 2007. *Eurostat yearbook 2006-07*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Evropska centralna banka. 2011. *Ekonomska in monetarna unija*. Dostopno prek: <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.sl.html> (13. november 2011).

Evropska komisija. 2004. *Svetovni igravec: Zunanji odnosi Evropske unije*. Dostopno prek: ec.europa.eu/publications/booklets/move/.../sl.doc (15. november 2012).

--- 2006. *EU – US Action Strategy for the Enforcement of Intellectual Property Rights*. Dostopno prek: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_129013.pdf (29. avgust 2010).

--- 2007. *Ena valuta za eno Evropo: pot do eura*. Dostopno prek: ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_sl.pdf (25. avgust 2012).

--- 2007. *Evropa v 12 poglavjih*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/sl.pdf (13. november 2011).

--- 2009. *Euro*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_sl.htm (13. november 2011).

--- 2010. *Sporočilo komisije. Evropa 2020. Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf (15. september 2012).

--- 2012. *Evropa 2020 – strategija EU za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/economy_finance/structural_reforms/europe_2020/index_sl.htm (15. september 2012).

Evropska unija. Dostopno prek: http://europa.eu/index_sl.htm (13. junij 2011).

Evropski ekonomsko-socialni odbor. 2004. *Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o čezatlantskem dialogu: kako izboljšati čezatlantske*. Ur.l. EU 2004/C 241/15. Dostopno prek:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:241:0049:0057:SL:PDF> (15. junij 2011).

Global Policy Forum. 2010. *Terrorism*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/empire/terrorwar/index.htm> (28. avgust 2010).

--- *The international criminal court*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/international-justice/the-international-criminal-court.html> (29. avgust 2010).

Grabbe, Heather. 2003. Europeanisation Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process v *The Politics of Europeanisation*. (ur.) K. Featherstone in C. Radaelli (ur.): 303–330. Oxford, New York: Oxford University Press.

Grittersova, Jana. 2000. *The Redefinition of the Transatlantic Partnership*. Bratislava: Research Center of the Slovak Foreign Policy Association.

Grizold, Anton. 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ham van, Peter. 2000. *Europe's New Defense Ambitions: Implications for NATO, the US and Russia*. Garmisch-Partenkirchen: The George C. Marshall Center Papers.

Huntington, Samuel P. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.

Ip, Greg. 2004. *Could Overseas Financing Hurt the US?* *Wall Street Journal*, 26. april. Dostopno prek: <http://online.wsj.com/article/0,,SB108293218609292980,00.html> (19. november 2011).

Jazbec, Milan. 2005. *Padec zidu in sprememba družbene paradigme*. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=63> (15. november 2011).

Kagan, Robert. 2002. *Power and Weakness: Why the United States and Europe see the world differently*. Dostopno prek: <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/7107> (12. november 2011).

Kezunovič, Maja. 2003. *Slovenija in Evropska unija: o pogajanjih in njihovih posledicah*. Ljubljana: Urad Vlade RS za informiranje.

Kissinger, Henry. 2002. *Does America Need a Foreign Policy?: Toward Diplomacy for the 21st Century*. London, New York: The Free Press.

Kissinger, Henry. 1999. *Years of renewal*. London: Weidenfeld&Nicolson.

Komisija Evropske skupnosti. 2008. *Poročilo o konkurenčnosti Evrope za leto 2008*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0774:SL:NOT> (15. november 2011).

Kunič, Jožef. 2005. *Evropska unija in današnji svet*. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/print.cfm?jezik=si&id=234> (15. november 2011).

Langer, Josef. ur. 2008. *Forces Shaping the EU*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang.

--- 2011. *Analysis and Visions for Europe*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang.

Masle, Blaž. 2004. *Pozicioniranje Evropske unije v odnosu do Združenih držav Amerike: civilizacijski in zunanje politični vidiki*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ministrstvo za zunanje zadeve. 2011. *Skupna zunanja in varnostna politika*. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si/index.php?id=87> (13. november 2011).

The White House. 2010. *National Security Strategy*. Dostopno prek: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (29. avgust 2011).

NATO. 1949. *Severnoatlantska pogodba*. (<http://nato.gov.si/slo/dokumenti/severnoatlantska-pogodba/>) (22. april 2011).

--- 2001. *Handbook*. NATO Office of Information and Press. Dostopno prek: http://www.msz.gov.pl/editor/files/docs/DPB/polityka_bezpieczenstwa/NATO_handbook.pdf (5. julij 2011).

Nye, Joseph S. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Služba vlade republike Slovenije za razvoj in Evropske zadeve. 2012. *Strategija Evropa 2020*. Dostopno prek: http://www.svrez.gov.si/si/delovna_podrocja/nova_evropska_razvojna_strategija_doleta_2020/strategija_evropa_2020/ (15. september 2012).

OECD. 2000. *Factbook 2000*. OECD Publishing.

--- 2009a. *Factbook 2009*. Dostopno prek: http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/3042/Innovating_a_recovery.html (29. avgust 2010).

--- 2009b. *Factbook 2009b. Economic, Environmental and Social Statistics*. Dostopno prek: <http://massetto.sourceoecd.org/vl=2954231/cl=23/nw=1/rpsv/factbook/index.htm> (12. avgust 2011).

--- 2012. *Factbook 2011-2012. Economic, Environmental and Social Statistics*. Dostopno prek: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/fulltext/3011041ec068.pdf?expires=1345983564&id=id&accname=freeContent&checksum=521A413D34210AE05061B9863B4224BB> (26. avgust 2012).

Požgan, Jure. 2006. *Razvoj skupne in varnostne politike Evropske unije v luči odnosov z Združenimi državami Amerike*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

RTV SLO. 2011. *Zgodovina*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/zgodovina/360> (13. november 2011).

--- 2012. *Vrh Rio+20 končan: za nevladne organizacije »mlačen zmazek«*. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/okolje/vrh-rio-20-koncan-za-nevladne-organizacije-mlacen-zmazek/285945> (15. september 2012).

Kajfež Bogataj, Lučka. 2011. *Durban ne prinaša zmagovalcev - V Durbanu dogovor o pogajanjih za zavezujoč sporazum*, 11. December. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/znanost_in_okolje/2011/12/podnebna_konferenca_zn_v_durbanu_dosegla_dogovor.aspx (15. september 2012).

Podnebni pogovori v znamenju nestrinjanja glede agende oblikovanja novega globalnega podnebnega dogovora. 2012. *Sloga*. Dostopno prek: <http://www.sloga-platform.org/sloga/images/stories/PDF/dvomesene%20novice%20-%20maj%202012.pdf> (15. september 2012).

Sočan, Lojze, Maja Bučar, Peter Medica, Klavdija Korenika, Peter Tancig in Pavle Gmeiner. 2003. *Simulacije trajnostnega razvoja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Sočan, Lojze, Marjan Krisper, Peter Medica in Borut Sočan. 2004. *Simulacije trajnostnega razvoja 3*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Thurow, C. Lester. 2003. *Head to Head, The Economic Battle Among Japan, Europe, and America*. New York: Harper Business.

Toplak, Cirila. 2003. *Združene države Evrope: Zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

United nations. 2011. *ICC Rome statute*. Dostopno na: <http://www.un.org/law/icc/statute/romefra.htm> (14. april 2011).

US Department of State. 2012. *US Rio+20 2012*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/195683.pdf> (15. september 2012).

US Government Debt. 2012. *US Federal Deficit Numbers*. Dostopno prek: http://www.usgovernmentdebt.us/us_deficit (26. avgust 2012).

World Economic forum. 2005. *The Global Competitiveness Report 2005-2006*. Dostopno prek: http://www.ev.am/media/documents/GCR/2005_2006/GCR_2005_Presentation_english.pdf (15. november 2011).

--- 2007. *Annual Report 2005-2006*. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/6293583/World-Economic-Forum-Annual-Report-20052006> (15. november 2011).

--- 2010. *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. Dostopno prek: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf (15. september 2012).

World trade organization. 2010. *The Doha round*. Dostopno prek: http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm (28. avgust 2010).

--- 2011. *World Trade report 2011*. Dostopno prek: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report11_e.pdf (5. junij 2012).

Žekar, Senta. 2005. *Primerjava stališč Združenih držav Amerike in Evropske unije do Kjotskega protokola*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.